

**ANALIZA CILJEV IN UKREPOV PROGRAMA
UPRAVLJANJA OBMOČIJ NATURA 2000**

in

**PREGLED UPORABE SREDSTEV
ZA NJEGOVO IZVAJANJE
V OBDOBJU 2007–12**

**V okviru projekta
Operativni program upravljanja z območji Natura 2000
v Sloveniji 2014–2020 – SI Natura 2000 Management**

**AKCIJA A1, A2
KROVNI DOKUMENT**

Verzija 2.0

Naloga: *ANALIZA CILJEV IN UKREPOV PROGRAMA UPRAVLJANJA OBMOČIJ
NATURA 2000
ANALIZA HORIZONTALNIH UKREPOV VARSTVA NARAVE IN PRILOG 4.4,
4.5, 4.6 IN 4.7*

Verzija: *2.0*

Projekt: *PROGRAM UPRAVLJANJA OBMOČIJ NATURA 2000
V SLOVENIJI 2014–2020 – SI NATURA 2000 MANAGEMENT
LIFE + FINANČNI INŠTRUMENT
EVROPSKE SKUPNOSTI*

Akronim projekta: *SI NATURA 2000 MANAGEMENT*

Številka projekta: *LIFE11/NAT/SI/880*

Projektna aktivnost: *AKCIJA A1, A2*

Izdelovalec: *MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO IN OKOLJE
Andrej Bibič, univ. dipl. biol.
vodja projekta,
Sektor za ohranjanje narave
ZAVOD RS ZA VARSTVO NARAVE
Gregor Danev, univ. dipl. inž. gozd.,
koordinator projekta na ZRSVN*

Sodelujoči partner:

Številka naloge:

Kraj in datum izdelave: *Ljubljana, 2. 10. 2013*

© Dokument je izdelan v okviru projekta Operativni program upravljanja z območji Natura 2000 v Sloveniji 2014–2020 – SI Natura 2000 Management (LIFE11/NAT/SI/880) s prispevkom LIFE + finančnega inštrumenta Evropske skupnosti. Besedilo ne izraža nujno pogledov Evropske komisije.

ZAHVALA

Podatke in delne analize, ki so podlaga za ta dokument, je prispevala vrsta ljudi, za kar se jim zahvaljujemo. Navedeni so po abecednem redu ustanov, iz katerih prihajajo.

ARSO:

IzVRS: dr. Maja Pavlin Urbanič

KGZS: Manca Čarman, dr. Janko Rode

MKO, DzO, Sektor za ohranjanje narave: mag. Breda Ogorelec, mag. Jana Vidic, mag. Jelena Hladnik, mag. Julijana Lebez Lozej, dr. Katarina Zeiler Groznik, dr. Peter Skoberne, mag. Suzana Zupanc Hrastar, dr. Marija Markeš, dr. Darja Stanič Racman

ZGS: Dragan Matijašič, mag. Rok Pisek, Živan Veselič, mag. Špela Habič

ZRSVN: Gregor Danev, Tadej Kogovšek, Denis Žitnik, Miha Naglič, mag. Mateja Žvikart, mag. Martina Kačičnik Jančar

ZZRS: dr. Samo Podgornik, Nastja Pajk

Prav tako se zahvaljujemo upravljavcem zavarovanih območij, ki so prispevali podatke:

JZ KP Goričko, JZ KP Kolpa, JZ Kozjanski park, JZ KP Ljubljansko barje, Notranjski regijski park, upravljavec KP Sečoveljske soline (Soline, d. o. o.), JZ KP Strunjan, JZ RP Škocjanske jame, upravljavec NR Škocjanski zatok (DOPPS), JZ Triglavski narodni park.

KAZALO

1	UVOD	11
2	UKREPI VARSTVA NARAVE	13
2.1	Zavarovana območja	15
2.1.1	Načrti upravljanja obstoječih zavarovanih območij.....	15
2.1.2	Ustanovitev novih zavarovanih območij.....	16
2.1.3	Pogodbeno varstvo in skrbništvo.....	17
2.1.4	Označitev v naravi.....	20
2.1.5	Omejitev ogledovanja in obiskovanja in omejitev ravnanj, ki ogrožajo zavarovane živalske vrste.....	21
2.1.6	Nadzor.....	21
2.1.7	Drugi ukrepi varstva narave.....	22
3	UKREPI PRILAGOJENE RABE NARAVNIH DOBRIN	23
3.1	Gozdarstvo	23
3.2	Ribištvo	25
4	UKREPI PRILAGOJENE KMETIJSKE PRAKSE	28
4.1	Zaključek	28
4.2	Priporočila	29
4.2.1	DOPOLNITVE NAVZKRIŽNE SKLADNOSTI IN NAČRTOVANJE UKREPOV NEKDANJE 1. OSI	29
4.2.2	PRIPRAVA NOVEGA PROGRAMA UPRAVLJANJA OBMOČIJ NATURA 2000 V OBDOBJU 2014–2020.....	29
4.2.3	NAČIN UPRAVLJANJA S KMETIJSKIMI ZEMLJIŠČI.....	30
5	UKREPI UPRAVLJANJA VODA	32
5.1	Zaključek in priporočila	32
	Priporočila za pripravo novih varstvenih ukrepov Programa upravljanja Nature 2000 (PUN2000).....	34
6	UKREPI TRAJNOSTNEGA RAZVOJA, USMERJENI NA NEPOSREDNE KORISTI OBMOČIJ NATURA ZA LOKALNO PREBIVALSTVO	39

6.1	Uvod	39
6.2	Pregled izvedbe nacionalnega programa.....	39
6.3	Pregled izvedbe projektov iz regionalnih programov	42
6.4	Zaključek in priporočila	43
7	RAZISKOVANJE IN RAZVOJ TEHNOLOGIJ TER SPREMLJANJE STANJA – MONITORING.....	44
7.1	Uvod	44
7.2	Raziskovalni potencial.....	44
7.3	Politika raziskav	45
7.4	Podatkovne zbirke in dostopnost podatkov	46
7.5	Pregled izvedbe raziskav	47
7.6	Pregled drugih izvedenih raziskav	49
7.7	Zaključek in priporočila	52
8	PRILOGA 1	54

SEZNAM UPORABLJENIH OKRAJŠAV

ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
CPVO	celovita presoja vplivov na okolje
EU	Evropska Unija
GERK	grafična enota rabe kmetijskih zemljišč
IzVRS	Inštitut za vode Republike Slovenije
JZ	javni zavod
KP	krajinski park
KGZS	Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije
LIFE+	Finančni instrument Evropske unije za okolje in naravo LIFE+
MKO	Ministrstvo za kmetijstvo in okolje
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
NUV	Načrt upravljanja voda za vodni območji Donave in Jadranskega morja za obdobje 2009–2015
PAF	prednostni okvir ukrepanja iz 8. člena Direktive o habitatih
PUN2k	Program upravljanja območij Natura 2000 2007–2013
PUN2000	Program upravljanja območij Natura 2000 2014–2020
RGN	ribiško-gojitveni načrt
WWF	World Fund for Nature
ZGS	Zavod za gozdove Slovenije
ZON	Zakon o ohranjanju narave
ZRSVN	Zavod Republike Slovenije za varstvo narave
ZZRS	Zavod za ribištvo Slovenije

POVZETEK

Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2007-13 (Program) je določil podrobne varstvene cilje za vsako vrsto oz. habitatni tip na območjih Natura ter varstvene ukrepe oziroma usmeritve za doseganje teh ciljev. Varstveni ukrepi so združeni v sklope ukrepov po dejavnostih. Ta krovni dokument podrobneje analizira izvajanje naslednjih sklopov ukrepov:

- ukrepov varstva narave,
- druge ukrepe s področja trajnostnega razvoja, usmerjene na neposredne koristi območij Natura za lokalno prebivalstvo,
- raziskovanje in razvoj tehnologij ter
- spremljanje stanja (monitoring).

Ta povzetek ne vključuje povzetka analiz in zaključkov ter priporočil za sektorje, za katere je bila v projektu pripravljena ločena analiza (gozdarstvo, kmetijstvo, upravljanje z vodami in ribištvo).

Ukrepi varstva narave:

- Načrti upravljanja zavarovanih območij: njihova priprava in sprejemanje zamujata zaradi vsebinske zahtevnosti in obsežnosti nalog, ki izhajajo iz številnih sektorskih pristojnosti in velikosti parkovnih območij, ter pomanjkanja kadrovskega zmožnosti v javnih zavodih in na ministrstvu. Pripravo načrtov upravljanja bi bilo treba razdeliti na naloge za upravljalce zavarovanih območij, Zavod RS za varstvo narave in na tiste, ki jih pripravijo usposobljeni zunanji izvajalci, na ministrstvu pa pripraviti metodološko poenotena navodila s kazalci za spremljanje učinkovitosti in uspešnosti upravljanja.
- Ustanovitev novih zavarovanih območij: cilj glede deleža zavarovanih območij (trenutno stanje okrog 13 %, ciljno l. 2014 22 %) ne bo dosežen, zaradi omejenih kadrovskega in finančnih virov. Prioritetno naj se zato zaključi že začete postopke ustanovitve zavarovanih območij, šele nato se, glede na kadrovske kapacitete in možnosti zagotovitve proračunskih sredstev, pripravi program ustanavljanja novih zavarovanih območij. Pri tem je za doseganje varstvenih ciljev in ciljev trajnostnega razvoja zavarovanih območij nujno povezovanje deležnikov in politik, ki imajo na državni in lokalni ravni neposredne ali posredne koristi od zavarovanja nekega območja, vključno z združevanjem javnih sredstev različnih resorjev (zlasti turizem, regionalni razvoj, kmetijstvo).
- Pogodbeno varstvo ali skrbništvo: ta mehanizem, ki obsega skupino ukrepov, vezanih na podzemne jame ter ostale ukrepe, v obdobju od 2007 še ni učinkovito deloval. Med ostalimi ukrepi je bila od načrtovanih 60 specifičnih ukrepov pogodbenega varstva ali skrbništva za ohranjanje vrst oz. habitatnih tipov izvedena le manjšina, predvsem zaradi nezagotovitve sredstev. Med jamskimi ukrepi je bilo v 33-ih primerih načrtovanega podeljevanja skrbništva ali koncesije za upravljanje jame po Zakonu o varstvu podzemnih jam predvideno omejevanje

rabe. Le-ta se formalno niso podeljevala zaradi premalo definirane razmejitve do inštrumenta koncesije ter, posredno v povezavi s koncesijo, tudi zaradi neurejenih premoženjskih razmerij na državni jamski infrastrukturi med sedanjimi nosilci pravic rabe jam in državo. Skrbniške naloge v smislu izvajanja posameznih nalog varstva jam pa so se deloma izvajale. V prihodnjem obdobju je treba pravno formalno natančneje razmejiti inštrumenta 'skrbništvo' in 'koncesija' ter urediti premoženjska razmerja na jamski infrastrukturi med sedanjimi nosilci pravic rabe jam in državo.

- Ukrepi trajnostnega razvoja, usmerjeni na neposredne koristi območij Natura za lokalno prebivalstvo: območja Natura 2000 s svojimi značilnostmi predstavljajo možne razvojne priložnosti, zlasti za turizem in nanj vezane dejavnosti. Z ustrezno razvojno politiko lahko območja Natura 2000 prinašajo koristi za lokalno prebivalstvo. Program je tako vključeval seznam 23 investicij in storitev nacionalnega pomena, vezanih na parkovno infrastrukturo za razvoj turistične ponudbe zavarovanih območij. Za financiranje projektov v pristojnosti svetov regij pa je Program določal nabor nadaljnjih 52 projektnih predlogov za sofinanciranje iz Evropskega sklada za regionalni razvoj. Skupna okvirna alokacija sredstev v okviru tega sklada v sklopih 51 *Spodbujanje biotske raznovrstnosti in varstva narave (vključno z Naturo 2000)* in 56 *Varovanje in razvoj naravne dediščine* je znašala 57,3 milijona €. Investicije in storitve nacionalnega pomena so bile iz predvidenega finančnega vira realizirane le v manjšem delu. Glavni razlog je bil v tem, da zagotavljanje sredstev za te projekte ni bila dovolj visoka prioriteta. Tudi izvedba investicij in storitev iz projektnih predlogov, ki naj bi se financirali iz regionalnih razvojnih programov, je bila realizirana le v manjšem delu (do leta 2012 19 projektov Natura 2000 od ciljnega kazalnika 100 projektov). Glavna razloga sta bila drugačne prednostne usmeritve občin in razpisi, ki niso imeli jasno ločenih sredstev po vsebinskih sklopih.
- Vključevanje v Programu predvidenih raziskovalnih aktivnosti v sofinanciranje raziskovalnih programov in projektov se je izvedlo v minimalnem obsegu. Program določa sklope raziskovalnih aktivnosti na področju bazičnih in aplikativnih znanosti, ki so nujno potrebne za izboljšanje poznavanja ekologije rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov, Sklep Vlade ob sprejemu Programa pa, da se jih ustrezno vključi v sofinanciranje raziskovalnih programov in projektov. V prihodnje bi bilo treba zlasti povečati umestitev ustreznih vsebin v redne raziskovalne programe raziskovalnih ustanov.

Spremljanje stanja vrst in habitatov – monitoring se je izvedlo v manjšem obsegu od načrtovanega. Program določa nujno potreben monitoring za določanje stanja ohranjenosti vrst in habitatov na ravni države. Obseg tega monitoringa se je do leta 2010 razširil in približal zastavljenemu, nato pa zaradi pomanjkanja sredstev skrčil. V prihodnje bi bilo treba zagotoviti stabilno financiranje za dolgoročno spremljanje stanja ciljnih vrst in habitatnih tipov po standardnih protokolih.

Summary

The Operational programme - Natura 2000 management programme for the period from 2007 to 2013 (Operational programme) set conservation objectives for each species and habitat type in Natura 2000 sites, and conservation measures and guidelines to meet these objectives. Conservation measures are grouped into sets according to activities.

This umbrella document analyses in greater detail the implementing of:

- Nature conservation measures;
- Other measures in the field of sustainable development, focused on the direct benefits of natural 2000 sites for the local population;
- Research and development of technologies and
- Monitoring.

This document does not include the summary analysis, conclusions and recommendations for the sectors for which within the project separate analysis were prepared (forestry, agriculture, water management and fisheries).

Nature conservation measures:

➤ Management plans for protected areas

The preparation and adoption of management plans for protected areas are delayed due to the substantive complexity and scope of tasks deriving from many sectoral competences and dimensions of park areas, and due to the lack of staff capacity in public institutions and at the ministry. Tasks, necessary for the preparation of management plans, should be divided between managers of protected areas, Institute of the RS for Nature Conservation and suitably qualified external contractors; the ministry is to prepare methodologically harmonised guidelines with indicators for monitoring of management effectiveness and management efficiency.

➤ Establishment of new protected areas

The set aim – 22% proportion of protected areas (the current state is around 13%) – due to limited staff and financial resources will not be achieved. Priority should be to end the already initiated proceedings of protected area establishment, and only then, given the human resource capacity and budget security, a programme for establishing new protected areas is to be prepared. Along this, to achieve conservation objectives of protected areas sustainable development it is necessary to network stakeholders and policies, which have at the state and local level direct or indirect benefit from protecting an area, including the pooling of public funds from different sectors (tourism, regional development, and agriculture).

➤ Contractual protection and custodianship

This mechanism, which comprises of a group of measures related to caves and other measures, has in this period not yet operated effectively. Among other measures, only a minor part of the planned 60 specific measures of contractual protection or custodianship for preserving species and habitat types - primarily due to non-provision of funds – was implemented. Among the cave measures, under the Cave Protection Act limited use was foreseen for 33 planned caves of

awarding custodianship or concession. But these were not formally awarded due to the inadequately defined boundary between the instruments of 'custodianship' and 'concession', and indirectly in connection with the concession, due to unsettled property relations on the cave infrastructure between the current rights holders of the use of caves and the state. Custodian duties in the context of implementing specific cave protection tasks were partly carried out. In the coming period it is necessary to formally and clearly delimit instruments of 'custodianship' and 'concession' and regulate property relations on the cave infrastructure.

- Measures of sustainable development, focused on the direct benefits of Natura 2000 for the local population

Natura 2000 sites with its features offer a variety of development opportunities, particularly for tourism and related activities. Natura 2000 sites can with proper development policy bring benefits to the local population. The Operational programme included a list of 23 investments and services of national importance related to the park infrastructure for tourism development in protected areas. To finance projects within regional councils competence a further 52 project proposals were provided to be funded from the European Regional Development Fund. The total indicative allocation of financial means under this fund within sets 51 Promotion of biodiversity and nature protection (including Natura 2000) and 56 Protection and development of natural heritage amounted to € 57.3 million. Investments and services of national importance were from the intended financial source implemented to a lesser extent, as funding for these projects was not a high enough priority. Also, investments and services from project proposals to be funded from the regional development programs were implemented in a smaller part, namely 19 Natura 2000 projects (the target indicator 100 projects by 2012). The main reasons were different municipal priorities and tenders that did not have clearly distinct resources by content.

- Integration of research activities, set by the Operational programme, into the financing of research programs and projects

This was carried out in the least extent. The Operational programme provided sets of research activities in the field of basic and applied sciences that are necessary to improve knowledge of the ecology of plant and animal species and habitat types; the government resolution on the adoption of the Operational programme determined that these sets should be appropriately included in the co-financing of research programs and projects. In the future especially integration of relevant content into the regular research programs of research institutions should be increased.

- Monitoring the status of species and habitats

Monitoring the status of species and habitats was carried out on a smaller scale than planned. The Operational programme outlined the necessary monitoring to define the conservation status of species and habitats at national level. Up to 2010 the scope of this monitoring expanded and approached the defined, but afterward decreased due to lack of financial backing. In the future it would be necessary to provide stable funding for long-term monitoring of the target species and habitat types according to standard protocols.

1 UVOD

Nov programski dokument je vedno smiselno pripraviti na osnovi izkušenj iz preteklega programskega obdobja. Tako je tudi nov program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2014–20 smiselno pripraviti na podlagi izkušenj in naukov iz priprave in izvajanja Operativnega programa – programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2007–2013, ki ga je Vlada RS sprejela s sklepom št. 35600-3/2007/7 11. 10. 2007 (v nadaljevanju *Program upravljanja Nature iz 2007*). V projektu LIFE sta zato dve uvodni akciji namenjeni pregledu izvajanja Programa upravljanja Nature 2000 za 2007–13. Prva uvodna akcija (A1) je namenjena pregledu in analizi izvajanja ukrepov in stopnji doseganja podrobnih varstvenih ciljev iz tega programa; druga uvodna akcija (A2) pa je namenjena pregledu uporabe sredstev za Naturo 2000 v obdobju 2007–12 ter izvajanju vseh horizontalnih ukrepov iz tega programa.

Program upravljanja Nature iz 2007 je določil podrobne varstvene cilje za vsako vrsto oz. habitatni tip na vsakem Natura območju ter varstvene ukrepe oziroma usmeritve za doseganje teh ciljev. Za ohranjanje ogroženih vrst in habitatnih tipov – kar je primarni namen Nature 2000 – so določeni cilji, ki opisujejo želeno stanje v naravi (območje razširjenosti, velikost habitata, velikost in struktura populacij vrst ter obseg populacijskega nihanja, struktura habitatnih tipov). To želeno stanje v naravi je pogojeno z določeno človekovo (ne)dejavnostjo, zato se cilji dosegajo z ustrezno prilagoditvijo človekove dejavnosti (tj. izvajanjem varstvenih ukrepov).

Program upravljanja Nature iz 2007 nato za doseganje teh ciljev določa varstvene ukrepe. Vrste varstvenih ukrepov v programu (v skladu z Uredbo o posebnih varstvenih območjih – območjih Natura 2000) so:

1. ukrepi varstva narave;
2. ukrepi prilagojene rabe naravnih dobrin, s katerimi se dosega varstvene cilje;
3. ukrepi prilagojene kmetijske prakse, s katero se dosega varstvene cilje;
4. ukrepi oziroma usmeritve upravljanja voda, s katerimi se dosega varstvene cilje;
5. drugi ukrepi, ki so potrebni za zagotavljanje ugodnega stanja rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov.

Pri pripravi ukrepov za doseganje ciljev v programu upravljanja se je izhajalo iz obstoječega znanja in podatkov ter iz namere, da se določi takšne ukrepe, ki bodo sploh lahko vplivali na ohranjanje obstoječega stanja v naravi ali njeno izboljšanje. Cilji so merljivi z različno stopnjo natančnosti, ker so se leta 2006 znanje in dostopne informacije, ki pogojujejo natančnost, od vrste do vrste oziroma od habitatnega tipa do habitatnega tipa zelo razlikovale. V tej analizi je zato stanje podrobnih varstvenih ciljev v naravi obravnavano za taksonomske skupine oz. habitatne tipe in na Natura območjih, za katere je bilo dovolj podatkov.

Ker je bilo podatke o izvedbi ukrepov mogoče pridobiti bolj sistematično, je tudi izvedba ukrepov sistematično predstavljena. Analiza je strukturirana tako, da sledi strukturi *Programa upravljanja območij Nature iz 2007*.

Program upravljanja Nature iz 2007 je predvidel tudi finančne vire za izvajanje ukrepov. Večina teh virov so sredstva EU, pomemben del pa so tudi sredstva iz proračuna Republike Slovenije. Ker se projekt LIFE (zaradi razpisnih pogojev) nanaša predvsem na uporabo sredstev EU v novi finančni perspektivi, tudi v okviru PAF, je pregled uporabe sredstev osredotočen na sredstva EU in slovenski sofinancerski delež. Velika večina sredstev, ki so se v obdobju 2007–12 uporabljala za financiranje Nature 2000, je zajeta v finančnih virih *Programa upravljanja Nature iz 2007*, niso pa tu nujno zajeta vsa sredstva. Zato ta pregled obravnava tudi finančne vire, ki leta 2007 niso bili zajeti v *Programu upravljanja območij Nature iz 2007*.

Finančni viri, zajeti v *Programu upravljanja Nature iz 2007*, so zelo različne narave glede na vrste ukrepov varstva narave. Struktura tega pregleda zato v določeni meri sledi skupinam predvidenih finančnih virov iz Programa upravljanja območij Natura 2000 za 2007–13, in sicer:

- Evropski sklad za kmetijstvo in razvoj podeželja (EARDF);
- Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR);
- LIFE+;
- druga sredstva EU;
- proračunska sredstva Republike Slovenije.

Ker je Program upravljanja Nature iz 2007 programski akt (ne predpis), so ukrepi določeni tako, da usmerjajo in spodbujajo zeleno obliko človekove dejavnosti na posameznih območjih Natura z obstoječimi pravnimi instrumenti in z delovanjem javnih služb.

Namen tega pregleda je tudi potegniti nauke za učinkovitejše usmerjanje sredstev v novi finančni perspektivi. Ob pripravi programa upravljanja za 2007–13 je bilo več pozornosti posvečeno uporabi tistih sredstev EU, ki jih lahko vlada oz. ministrstva ciljno namenijo za izvajanje natančno določenih ukrepov (tj. "top down" financiranju). Obstajajo tudi finančni viri, pri katerih pravila črpanja omogočajo prijavo projektov z zelo različnimi vsebinami in jih vladni organi ne morejo usmerjati bolj ciljno, zato so vsebine prijavljenih in sofinanciranih projektov odvisne od želja in potreb prijaviteljev. V programu upravljanja za 2007–13 je večja pozornost posvečena le enemu takšnemu finančnemu instrumentu (LIFE+), ker je le-ta namenjen ohranjanju narave. V tem pregledu pa so vključeni tudi programi Evropskega teritorialnega sodelovanja v okviru Evropskega sklada za regionalni razvoj ter 7. okvirni raziskovalni program.

Analize in zaključki ter priporočila za sektorje, za katere je bila v projektu pripravljena ločena analiza, temelji pretežno na mnenjih pripravljalcev teh analiz in ne izraža nujno pogledov ministrstva. Tudi v preostalem delu dokument ne izraža nujno pogledov Ministrstva RS za kmetijstvo in okolje.

2 UKREPI VARSTVA NARAVE

Program upravljanja Nature iz 2007 je temeljil na ukrepih varstva narave, kot so sistemsko urejeni v ZON (pogodbeno varstvo in skrbništvo, začasno zavarovanje, zavarovanje z ustanovitvijo zavarovanega območja, obnovitev, označitev v naravi, omejitev ogledovanja in obiskovanja) in Uredbi o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (omejitev ravnanj, ki ogrožajo zavarovane živalske vrste). Program jih določa po posamičnih območjih Natura ter vrstah oz. habitatnih tipih.

Velik sklop ukrepov se izvaja s pripravo in sprejetjem aktov; spremljajo jih zlasti administrativni stroški obstoječe javne uprave. V okviru ukrepov varstva narave ti stroški zajemajo predvsem:

- ustanovitev novih zavarovanih območij;
- sprejetje načrtov upravljanja na zavarovanih območjih in deloma njihovo izvajanje;
- podelitev koncesij za dopuščeno rabo jam;
- pripravo in podpis pogodb o varstvu ali skrbništvu;
- sprejetje drugih predpisov (omejitev ogledovanja in obiskovanja ter omejitev ravnanj, ki ogrožajo zavarovane živalske vrste).

V okviru drugih ukrepov so administrativni stroški vezani na:

- pripravo projektov za izvedbo investicij iz Priloge programa, za kar je zadolžen upravljavec zavarovanega območja;
- spremljanje stanja ohranjenosti narave oziroma monitoring ohranjenosti narave (obsega med drugim spremljanje stanja rastlinskih in živalskih vrst, njihovih habitatov, habitatnih tipov in posebnih varstvenih območij) in upravljanje baz podatkov, ki jih kot javno službo opravlja ZRSVN;
- komuniciranje, ki ga v okviru svojih nalog opravljajo MOP (kasneje MKO), ZRSVN, upravljavci zavarovanih območij, kmetijska svetovalna služba v okviru Kmetijsko-gozdarske zbornice Slovenije in Zavod za gozdove Slovenije.

V jame praviloma ni treba posegati s proaktivnimi ukrepi za vzdrževanje ugodnega stanja ohranjenosti. Finančni viri zato v tem primeru niso bili navedeni in tudi ne analizirani.

V primerih ukrepov administrativne narave, ki se izvajajo preko javne uprave, gre za nadaljevanje izvajanja obstoječih ukrepov, kjer finančni viri že obstajajo v okviru glavnega programa 1505 – Pomoč in podpora ohranjanju narave, in sicer na več proračunskih postavkah. Na proračunskih postavkah znotraj tega programa je bilo na postavkah, povezanih z izvajanjem ukrepov operativnega programa (vse postavke, razen postavke 2303 Biotehnologija in 6169 Sredstva za izvedbo ZSPJS – javni zavodi), okvirno letno predvidenih med 6.5 M € in 7.5 M €. Dejansko je bilo v proračunih od 2007 do 2012 letno iz teh postavk porabljenih med 6.7 M € in 9.4 M €.

Tabela 1

Poraba iz proračunskih postavk za ohranjanje narave 2007–12

PP	NAZIV	2007	2008	2009	2010	2011	2012
3027	EU in druge mednarodne zadeve	589	72.223	11.064	17.646	7.215	1.258
2480	Kartiranje habitatnih tipov	80.668	88.128	74.994	48.056	88.298	0
2268	Kozjanski park	673.190	687.356	666.632	659.870	661.797	633.762
2469	Krajinski park Goričko	386.082	394.400	388.796	392.896	389.992	327.450
2114	Krajinski park Kolpa	181.678	216.066	212.243	217.993	222.490	240.533
2129	Krajinski park Sečoveljske soline	252.256	265.256	265.256	259.107	1.546.107	222.079
6170	Krajinski park Strunjan	39.133	113.581	149.888	167.475	170.303	161.829
2143	Naravni rezervat Škocjanski zatok	182.077	238.835	260.684	269.662	252.787	189.590
2484	Naravovarstveno usposabljanje in nadzor ter publikacije	72.031	10.739	16.646			
3028	Natura 2000	263.096	664.507	662.531	589.644	696.068	241.822
2442	Park Škocjanske jame	461.069	2.396.302	1.645.687	581.263	637.432	623.498
2444	Triglavski narodni park	1.353.527	1.389.178	1.393.448	1.466.071	1.673.172	1.706.217
2443	Zavarovana območja narave	200.923	355.775	250.925	85.452	76.621	86.626
2441	Zavod RS za varstvo narave	2.169.451	2.445.002	2.669.118	2.830.220	2.760.290	2.634.809
9087	Dinaric Arc Ecoregion Project - donacija		6.224	12.530	8.072	38.170	18.637
7657	Krajinski park Ljubljansko barje			33.062	74.411	204.028	186.139
		6.708.186	9.343.572	8.713.504	7.667.838	9.424.770	7.274.249

2.1 Zavarovana območja

2.1.1 Načrti upravljanja obstoječih zavarovanih območij

Program upravljanja je predvidel pripravo devetih in sprejetje osmih načrtov upravljanja zavarovanih območij. Stanje njihove izvedbe je prikazano v Tabeli 2:

Tabela 2

Pregled sprejema načrtov upravljanja zavarovanih območij

Ime zavarovanega območja	Glede na Program upr. iz 2007 predvideno leto sprejema načrta	Stanje konec leta 2012
Triglavski narodni park	2009	Javna obravnava predloga 2012
Kamniško-Savinjski regijski park	2011	-
Kozjanski park	2008	Aktivnosti zaustavljene zaradi novelacije akta o ustanovitvi parka
Krajinski park Ljubljansko barje	2011	Osnutek predstavljen Svetu JZ 2013
Krajinski park Goričko	2008	Osnutek predstavljen Svetu JZ 2011
Krajinski park Sečoveljske soline	2007	Sprejet 2011
Krajinski park Kolpa	2009	Predlog potrjen na Svetu JZ 2012
Naravni rezervat Škocjanski zatok	2007	Sprejet 2007
Krajinski park Strunjan	datum leta 2007 ni bil določen	V pripravi

Strošek priprave in sprejetja je del skupnih stroškov postavk zavarovanih območij na MOP (kasneje MKO) in je opisan v uvodu tega poglavja. Za pripravo so bila uporabljena tudi donatorska sredstva (Norveška preko projekta Dinaric Arc – nosilec WWF).

Izkazalo se je, da prihaja do precejšnjih zamud pri izvajanju teh nalog. Bistveni razlog je, da so načrti upravljanja gotovo eden najzahtevnejših programskih ukrepov, ki jih imamo na ravni vladnega odločanja. Zaradi vsebinske zahtevnosti in obsežnosti nalog, ki izhajajo iz številnih sektorskih pristojnosti in velikosti parkovnih območij, ter pomanjkanja kadrovske zmožnosti v javnih zavodih in na ministrstvu za stalno delovanje na tem področju, prihaja do precejšnjih časovnih zamud pri izvajanju teh nalog. Zato ocenjujemo, da je bil cilj glede na razpoložljive kadrovske in finančne vire zastavljen preveč ambiciozno.

Zaključek in priporočila

V nadaljevanju je treba naloge za pripravo načrtov upravljanja razdeliti na naloge, ki jih morajo pripraviti uprave oz. koncesionarji zavarovanih območij, in na tiste naloge, ki jih uprave lahko ali celo morajo zaradi zagotavljanja objektivnosti določenih strokovnih ocen oddati v izvajanje zunanjim usposobljenim izvajalcem. S tem bi dosegli učinkovitejšo pripravo upravljaljskih načrtov. Za to bi bilo treba na ministrstvu pripraviti metodološko poenotena navodila ter kriterije in kazalce za spremljanje učinkovitosti upravljanja. V tem pogledu je pomembna vloga ministrstva kot koordinatorja teh dejavnosti in povezovalca različnih sektorskih področij.

2.1.2 Ustanovitev novih zavarovanih območij

Program upravljanja Nature iz 2007 je predvidel ustanovitev petih novih širših zavarovanih območij. Stanje njihove izvedbe je prikazano v Tabeli 3:

Tabela 3

Pregled ustanovitve novih zavarovanih območij

Ime načrtovanega zavarovanega območja	Načrtovano leto ustanovitve	Stanje konec leta 2012
Krajinski park Ljubljansko barje	2008	Ustanovljen 2008, organi parka operativni 2009
Kamniško-Savinjski regijski park	2008	Javna predstavitev osnutka uredbe 2010
Regijski park Pohorje	2010	Namera o ustanovitvi parka s strani občin 2012
Krajinski park Dragonja	2010	Ponovna pobuda
Kraški regijski park /Krajinski park Kraški rob	2012	Sklep Vlade iz leta 2011, ki med drugim vključuje tudi predlog za ustanovitev parka

Strošek priprave in sprejetja je del skupnih stroškov postavk zavarovanih območij in je opisan v uvodu tega poglavja.

Program upravljanja Nature iz 2007 je predvidel ustanovitev petih novih širših zavarovanih območij. Naloga ZRSVN je priprava strokovnih podlag za zavarovanje v skladu z ZON in strokovna

podpora Ministrstvu RS za kmetijstvo in okolje v procesu ustanavljanja parka (predstavitve in tolmačenje strokovnih podlag, sodelovanje pri prenosu strokovnih vsebin v pravni akt o zavarovanju, sodelovanje v participativnem procesu ustanavljanja novega zavarovanega območja itd.).

Poleg leta 2007 načrtovanih ustanovitev novih zavarovanih območij je ZRSVN v obdobju od 2007–12 pripravil strokovne podlage za novelacijo zavarovanja dveh obstoječih zavarovanih območij (Kozjanski park in Naravni rezervat Škocjanski zatok). Nadalje je ZRSVN pripravil še 7 strokovnih podlag za predloge ožjih zavarovanih območji znotraj območij Nature 2000.

Nacionalni cilj glede deleža zavarovanih območij (trenutno stanje okrog 13 %, ciljno l. 2014 22 %) ni dosežen. Pri ustanavljanju zavarovanih območij gre za zahteven in dolgotrajen participativni proces, ki vključuje lokalne skupnosti, strokovne organizacije, druge zainteresirane organizacije civilne družbe, posameznike in vladne resorje. Izvedena je bila vrsta aktivnosti za ustanovitev zavarovanih območij.

Pripravljen je bil osnutek uredbe za zavarovanje Kamniško-Savinjskega regijskega parka in opravljene javne obravnave tega osnutka. Zaključna faza je bila ustavljena zaradi finančne situacije v državi in pomanjkanja politične volje.

V povezavi s projektom Natreg so občine na ministrstvo ponovno posredovale pobudo za ustanovitev Regijskega parka Pohorje; dokončne odločitve zaradi finančne situacije v državi še ni. Na Krasu se je med leti 2007–12 pojavila vrsta drugih in med sabo različnih razvojnih pobud. Vlada je zato sprejela sklep za uskladitev teh pobud, med njimi je tudi preveritev možnosti ustanovitve kraškega parka.

Dodatno je bilo zavarovano območje Radensko polje kot Krajinski park Radensko polje.

Zaključek in priporočila

Že začete postopke ustanovitve zavarovanih območij naj se zaključijo. Glede na kadrovske kapacitete in možnosti zagotovitve proračunskih sredstev naj se pripravi program ustanavljanja novih zavarovanih območij.

Nujno je povezovanje akterjev na istem območju in politik, ki imajo na državni ravni neposredne ali posredne koristi od zavarovanja nekega območja, vključno z združevanjem javnih sredstev različnih resorjev (zlasti turizem, regionalni razvoj, kmetijstvo) za doseganje varstvenih ciljev in ciljev trajnostnega razvoja zavarovanih območij.

2.1.3 Pogodbeno varstvo in skrbništvo

Program upravljanja Nature iz 2007 je predvidel izvedbo pogodbenega varstva oz. skrbništva za jame, za ohranjanje vrst oz. habitatnih tipov s specifičnimi ukrepi in za zagotavljanje habitata na kmetijskih površinah.

Tabela 4

Pregled načrtovanih ukrepov pogodbenega varstva oziroma skrbništva ter označitev v naravi v obdobju 2007–13

Tip ukrepa	Predvideno št. ukrepov (PU 2007)	Priprava strokovnega predloga (ZRSVN)	Izvedba ukrepa (MOP/MKO oz. ARSO oz. upravljavec zavarovanega območja)
Skrbnništvo jam	Vsaj 33	14 za skrbništvo, 12 za koncesije	
Pogodbeno varstvo ali skrbništvo izven zavarovanih območij z upravljavcem	53	2	
Označitev v naravi izven zavarovanih območij z upravljavcem	18		
Pogodbeno varstvo ali skrbništvo na zavarovanih območjih	7	2	
Pogodbeno varstvo kmetijskih površin na zavarovanih območjih	1800 ha Ljubljansko barje 1200 ha Goričko		0 ha Lj. barje 17 ha Goričko
Označitev v naravi na zavarovanih območjih	6		

Skrbnništvo jam

Jame, ki so pomembne za ohranjanje območij Natura, in kjer lahko pride do potrebe po določitvi skrbništva jam ali podelitve koncesije, so jame, ki so opredeljene kot zaprte jame in odprte jame z nadzorovanim vstopom. Takih jam je skupaj 199. Od teh je ca. 80 jam fizično zaprtih z vrati, ca. 20 jam se po Zakonu o varstvu podzemnih jam (ZVPJ) šteje za jame, ki so urejene za turistični obisk.

Ukrepi pri podzemnih jamah za ohranitev jame in jamskega živega sveta se nanašajo na omejitev rabe – 'obiskovanje, ki pomeni namerno vznemirjanje živali v vseh razvojnih oblikah, ki živijo v jamah ali se v njih občasno zadržujejo' (kršitev v 18. členu ZVPJ določenega režima). Leta 2007 je bilo načrtovano, da se omejitev rabe izvede v 33-ih jamah, za katere naj bi se podeljevalo skrbništva ali koncesije za upravljanje jame po ZVPJ z določitvijo pogojev pri njihovi podelitvi. Prednostna območja naj bi se določila vsakič v letnem programu pripravljavca strokovnih podlag (ZRSVN). Če se v tem obdobju podeli skrbništvo ali koncesija za katero od preostalih jam, pomembnih za ohranjanje območij Natura, se ukrep omejitve obiskovanja vključi tudi v to podelitev.

ZRSVN je konec leta 2007 na MKO oddal letno poročilo o jamah v Skladu z Zakonom o varstvu podzemnih jam, v katerega pa je vključil tudi strokovni predlog za ukrepe varstva jam. Med njimi sta bila bistvena ukrepa varstva 'koncesija za turistično rabo jame' in 'skrbništvo'.

ZRSVN je strokovne predloge za jame pripravil v sodelovanju z Ministrstvom RS za kmetijstvo in okolje, Jamarsko zvezo Slovenije, Inštitutom za raziskovanje Krasa, Notranjskim muzejem, Društvom za preučevanje in varstvo netopirjev in več jamarskimi društvi. Strokovni predlog je bil v letu 2008 tudi objavljen v reviji Jamar. V letih 2008 in 2009 je ZRSVN intenzivno komuniciral z jamarskimi, turističnimi in lovskimi društvi o naravovarstvenem pomenu jam ter predstavil strokovno mnenje ZRSVN o sprejemu skrbništva in koncesij za jame.

V letu 2009 je ZRSVN strokovni predlog še nadgradil s strokovnim predlogom za zaprtje nekaterih biodiverzitetno pomembnih jam, predvsem zaradi nelegalnega nabiranja jamskih hroščev, vendar se predlog zaprtja jam ne prekriva s cilji v operativnem programu.

V letih med 2007 in 2012 je ZRSVN s strokovnim mnenjem in preko sredstev naravovarstvenih akcij sodeloval oz. organiziral zaprtje 11-ih jam (pri dveh jamah le obnovo vrat), med katerimi je 5 biološko pomembnejših jam, vendar ne iz seznama jam, za katere bi bilo treba sprejeti ukrep varstva 'skrbništvo ali koncesija'.

Za Škocjanske jame se omejitev rabe (obiskovanja) izvaja v okviru upravljanja zavarovanega območja (Regijskega parka Škocjanske jame) in ne v okviru pogodbenega varstva ali skrbništva. Za jame Postojnskega in Predjamskega jamskega sistema je bila koncesija podeljena od leta 2003. Naravovarstveno sprejemljiv obseg in način rabe določata Kratkoročni program rabe (2009–2013) in Dolgoročni program rabe (2009–2028) naravnih vrednot Postojnski jamski sistem in Predjamski jamski sistem, ki sta sestavna dela koncesijske pogodbe.

Skrbništvo nad jamami se od leta 2007 formalno ni podeljevalo zaradi premalo definirane razmejitve do inštrumenta koncesije ter, posredno v povezavi s koncesijo, tudi zaradi neurejenih premoženjskih razmerij na državni jamski infrastrukturi med sedanjimi "upravljavci" jam in državo. Skrbniške naloge v smislu izvajanja posameznih nalog varstva jam pa ne glede na to izvajajo nekatera jamarska društva, ki delujejo v javnem interesu na področju ohranjanja narave.

Pravica rabe – 'koncesija' na podlagi ZVPJ – se od leta 2007 ni podeljevala. Med tem časom se je izvajala predhodna analiza ekonomskih in drugih kazalnikov, potrebnih za podelitev pravice rabe. Izdelan je bil tudi model za podeljevanje pravic rabe jam, v katerem so upoštevani omejujoči dejavniki zaradi varstva jamskih habitatnih tipov in jamske favne. S tem je bila pripravljena podlaga za izvajanje teh varstvenih ukrepov v prihodnjem Programu upravljanja območij Natura 2000.

Pogodbeno varstvo ali skrbništvo

Program upravljanja 2007 je predvidel 60 specifičnih ukrepov pogodbenega varstva ali skrbništva za ohranjanje vrst oz. habitatnih tipov. ZON glede pristojnosti loči med izvajanjem teh ukrepov na zavarovanih območjih z upravljavcem, kjer je to pristojnost slednjih, ter na drugih območjih, kjer je to pristojnost ministrstva (ARSO kot organ v sestavi ministrstva, pristojen za te naloge). 53 ukrepov se nanaša na območja Natura, ki so izven zavarovanih območij z upravljavcem, 7 pa na območja Natura, ki so zavarovana območja z upravljavcem. Na dveh od teh območij (Ljubljansko barje in Goričko) je bilo predvideno tudi izvajanje ukrepov pogodbenega varstva oz. skrbništva za

zagotovitev habitata na kmetijskih površinah, ki leta 2007 niso bila vključena v sistem kmetijsko-okoljskih ukrepov. Zakonsko pristojnost za predlaganje teh ukrepov pa ima v vseh primerih ZRSVN.

ZRSVN je v letih med 2007 in 2012 predlagal dva ukrepa varstva 'pogodbeno varstvo oz. skrbništvo'. Predlog za območje rastišča velikonočnice na Boletini (v okviru projekta LIFE) je bil podan v letu 2007, vendar se je proces usklajevanja in priprave skrbniške pogodbe zavlekel v leto 2009, pogodba pa kljub vsemu še ni realizirana. Drugi strokovni predlog je bil pripravljen na območju udornice Osp v letu 2012.

Upravljalci zavarovanih območij so načrtovane ukrepe izvajali oz. jih v primerih, ko so zanje potrebna dodatna sredstva, poskušajo vključiti v projektne prijave.

Izvajanje ukrepov pogodbenega varstva oz. skrbništva za zagotovitev habitata na kmetijskih površinah JZ Krajinski park Goričko izvaja na 17 ha površin. Razpoložljiva sredstva ne zadoščajo za več. Na območju Ljubljanskega barja ti ukrepi niso v izvajanju. Upravljavca obeh zavarovanih območij sta varstveni cilj skušala dosegati tudi z drugimi sredstvi, zlasti z vključitvijo teh ukrepov v predlog načrta upravljanja zavarovanega območja in z aktivnim vzpodbujanjem lastnikov oz. najemnikov za večje vstopanje v ustrezne kmetijsko-okoljske ukrepe. KP Goričko je izvedel tudi dogovor o ustreznem vzdrževanju določenih priobalnih in vodnih zemljišč z Uradom za vode ARSO. Financirani programi za dela v obeh zavarovanih območjih niso predvideli sredstev za izvajanje ukrepov pogodbenega varstva oz. skrbništva za zagotovitev habitata na kmetijskih površinah, kar je pomemben razlog za zelo majhno realizacijo načrtovanih ukrepov.

Zaključek in priporočila

Pred podelitvijo skrbništva in koncesije se predhodno pravno formalno natančneje razmeji inštrumenta 'skrbništvo' in 'koncesija' ter uredi premoženjska razmerja na jamski infrastrukturi med sedanjimi "upravljalci" jam in državo. Pred podelitvijo pravic rabe je predvidena sistematična, naravovarstveno nadzorovana in s strani države vodena obnova jamske infrastrukture, pri čemer bo za vsako jamo v sodelovanju s strokovnimi organizacijami za varstvo narave in jam (z ZRSVN in Javnim zavodom Park Škocjanske jame) predhodno izdelan Načrt ureditve jame. Pri pripravi načrta naj bi bile upoštevane morebitne omejitve zaradi varstva jamskih habitatnih tipov in živalskih vrst.

2.1.4 Označitev v naravi

Ukrep 'označitev v naravi' je *Program upravljanja Nature 2000 iz 2007* predvidel v 23 primerih. Praviloma gre za označitve, s katerimi se preusmeri obiskovalce oz. hojo stran od problematičnih površin. Ukrepi so bili večinoma izvedeni. Ponekod se je izkazalo, da je bolje preusmeritve izvesti s pomočjo ozaveščevalnih akcij kot pa s konkretnimi označitvami v naravi. V Strunjanskih solinah se je fizični dostop povsod omejil z ustreznimi zasaditvami.

Zaključek in priporočila

Pri določanju ukrepov za preusmerjanje obiskovalcev stran od problematičnih površin se ukrep označitve v naravi uporabi le v najnujnejših primerih.

2.1.5 Omejitev ogledovanja in obiskovanja in omejitev ravnanj, ki ogrožajo zavarovane živalske vrste

Program upravljanja Nature iz 2007 je predvidel izvedbo ukrepov 'omejitev ogledovanja in obiskovanja' ter 'omejitev ravnanj, ki ogrožajo zavarovane živalske vrste v okviru sprejetja akta o zavarovanju oz. upravljskega načrta zavarovanega območja'. Dejanski obseg sprejetih aktov o zavarovanju se precej razlikuje od načrtovanega v letu 2007 (poglavje 2.1.2), prav tako obseg sprejetih načrtov upravljanja (poglavje 2.1.1). Zato je bilo možno analizati le za tri akte, ki so bili sprejeti.

Na območju obstoječih zavarovanj je načrt upravljanja Krajinskega parka Sečoveljske soline vključil vse ukrepe omejitev (ogledovanja in obiskovanja in omejitev ravnanj, ki ogrožajo zavarovane živalske vrste) iz *Programa upravljanja Nature 2000 iz 2007*. Enako velja za Načrt upravljanja Naravnega rezervata Škocjanski zatok.

Akt o zavarovanju Krajinskega parka Ljubljanskega barja je vključil bistvo ukrepa omejitev z določitvijo večine območja, relevantega za ta ukrep, v notranjo cono parka s strožjim režimom. Bolj konkretna vključitev ukrepa pa je preložena na raven načrta upravljanja.

Zaključek in priporočila

Glede na dosedanje izkušnje je treba splošni okvir za potrebne omejitve vnesti v akt o zavarovanju. Bolj podrobno umestitev v prostor in bolj konkretne omejitve pa je nato treba vnesti v načrt upravljanja zavarovanega območja.

2.1.6 Nadzor

Pri oblikovanju ukrepov oziroma usmeritev *Programa upravljanja Nature 2000 iz 2007* se ni bilo mogoče izogniti tudi vsebinam, ki so pomembne za doseganje podrobnih varstvenih ciljev in so zajete v že sprejetih ukrepih ali zakonsko določenih prepovedih in režimih. Ob doslednem izvajanju zakonsko sprejetih prepovedi in režimov ne bi smelo prihajati do določenih groženj za ohranjanje izstopajočega stanja vrst in habitatnih tipov. Iz stanja v naravi, opisanega v strokovnih podlagah, pa je izhajalo, da se predpis na določenem območju ne izvaja zadovoljivo. Za zagotavljanje določenih podrobnih varstvenih ciljev je bila zato navedena vsebina prepovedi, skupaj z območjem, kjer je treba zagotoviti okrepljen nadzor. V tej analizi je bilo pregledano stanje naravovarstvenega nadzora, ki ga izvajajo upravljavci zavarovanih območij. Leta 2007 je imelo 9 upravljavcev zavarovanih območij na delu 39 naravovarstvenih nadzornikov, kar se je v naslednjih letih ohranjalo z zelo majhnimi nihanji. V tem obdobju je bil naravovarstven nadzor z zaposlitvijo po enega nadzornika vzpostavljen še v Krajinskem parku Strunjan in Krajinskem parku Kolpa. S tem se je izvajalo 11 ukrepov iz *Programa upravljanja Nature 2000 iz 2007* ter neposredno ali posredno prispevalo k izboljševanju stanja 11 vrst in habitatnih tipov.

Zaključek in priporočila

Okrepiti je treba naravovarstveni nadzor, urediti je treba redno usposabljanje in preverjanje znanj za pridobitev pooblastila za izvajanje neposrednega nadzora v naravi. Dopolniti je treba sistem prostovoljnega nadzora. Vzpostaviti je treba spremljanje izvajanja in učinkov izvajanja naravovarstvenega nadzora.

2.1.7 Drugi ukrepi varstva narave

Izvedeni so bili tudi nekateri dodatni ukrepi varstva narave, ki niso bili načrtovani. V okviru LIFE+ projekta WETMAN se izvaja ukrep varstva (obnova oz. revitalizacija) na mokrišču, ki pokriva tudi območje Natura 2000 predvidena za ukrep skrbništva – Vrhe. ZRSVN je v letu 2012 opravil naravovarstveno akcijo na območju Črne doline pri Grosuplju in očistil zaraščene površine v sodelovanju z Društvom za proučevanje in ohranjanje metuljev Slovenije. V naravovarstveni akciji je bilo očiščeno tudi zaraščeno območje ruševja na rastišču dinarske smiljke na območju Snežnika.

3 UKREPI PRILAGOJENE RABE NARAVNIH DOBRIN

Bistvene dejavnosti prilagojene rabe naravnih dobrin, s katerimi se dosegajo varstveni cilji, so **gozdarstvo, lovstvo in ribištvo**. Ukrepi prilagojene rabe naravnih dobrin iz *Programa upravljanja Nature 2000 iz 2007* se preko naravovarstvenih smernic vključujejo ob sprejemanju relevantnih načrtov.

V postopku preverjanja planov, za katere je bilo treba izvesti tudi vsaj I. fazo celovite presoje vplivov na okolje, so se ti plani, če so vsebovali tudi cilje in ukrepe oziroma usmeritve za doseganje varstvenih ciljev na podlagi tega programa in so izpolnjevali druge zakonsko predpisane pogoje, določili kot plani trajnostnega gospodarjenja oziroma upravljanja naravnih dobrin, ki so potrebni za ohranjanje ugodnega stanja habitatnih tipov in habitatov vrst na teh območjih. To je bilo izvedeno v postopku priprave in sprejemanja teh načrtov v skladu z zakonskimi določili.

Izdelovalec posameznega gozdnogospodarskega načrta in načrta upravljanja divjadi je bila pristojna enota javne gozdarske službe (Zavod za gozdove Slovenije). Izdelovalec načrtov ribiškega upravljanja v ribiškem območju in ribiško-gojitvenih načrtov za ribiške okoliše je javni Zavod za ribištvo Slovenije. Priprava naravovarstvenih smernic in mnenj je naloga ZRSVN.

Analiza izvajanja *Programa upravljanja Nature 2000 iz 2007* za sektorje gozdarstva, lovstva in ribištva je obsežna, zato je pripravljena v dveh samostojnih dokumentih:

- Analiza ciljev in ukrepov programa upravljanja območij Natura 2000 – Sektor gozdarstvo (akciji A1 in A2)
- Analiza ciljev in ukrepov programa upravljanja območij Natura 2000 – Sektor ribištvo (akciji A1 in A2)

V nadaljevanju so kratko povzete le ključne vsebine.

3.1 Gozdarstvo

Na podlagi *Programa upravljanja Nature 2000 iz 2007* in programa dela Zavoda za gozdove Slovenije je bil vsako leto izdelan Projekt izdelave naravovarstvenih smernic (NS) za gozdnogospodarske načrte (GGN) gozdnogospodarskih enot (GGE). V tabeli 3 je po posameznih letih prikazana analiza izdelave NS za GGN GGE v obdobju 2007–2012. Posebej so prikazane tiste NS, ki so narejene na kompleksnih območjih Natura 2000. V opombi so navedene razlike med opravljenim delom in seznamom GGN za GGE v *Programu upravljanja Nature iz 2007*.

Tabela 5

Izdelava naravovarstvenih smernic od leta 2007 do 2011

leto	št. NS	NS brez upravljavskih con	NS z upravljavskimi conami	GGE zapisani v PU N2k	opomba
2007	23	23	0	22	Razlika med PUN2k in izdelanimi NS: 1 x manj kot 1 ha znotraj območja Natura 2000
2008	25	16	9	25	/
2009	24	9	15	22	Razlika med PUN2k in izdelanimi NS: 1 x sprememba GGN za GGE 1 x manj kot 1 ha znotraj območja Natura 2000 1 x napaka v PUN2k
2010	19	3	16	19	/
2011	23	6	17	21	Razlika med PUN2k in izdelanimi NS: 1 x brez območij Natura 2000 1 x napaka v PUN2k
2012	26	9	17	22	Razlika med PUN2k in izdelanimi NS: 1 x brez območij Natura 2000 3 x Sprememba časovne dinamike ZGS
SKUPAJ	140	66	74	131	

Zaključek in priporočila

Analiza kaže, da delo na področju NS za GGN GGE poteka v skladu s *Programom upravljanja Nature 2000 iz 2007*. Bistvene ugotovitve:

1. Zakonodaja na področju gozdarstva se je v obdobju 2007-2012 nadgrajevala z naravovarstvenimi vsebinami. Nadgrajen je bil Pravilnik o varstvu gozdov (2009), in Pravilnik o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo (2010).
2. Izdelane so bile upravljavske cone za gozdarstvo na vseh ključnih območjih Natura 2000 (kompleksnih območjih).
3. V obdobju 2007–2012 so bile po planu izdelane NS za GGN GGE
4. Analiza kazalnikov kaže, da bo treba več pozornosti usmeriti v izvedbeno raven, saj so rezultati na izvedbenem področju slabi oziroma jih ni možno v celoti spremljati.
5. Sistem načrtovanja, izvajanja, financiranja ukrepov za ohranjanje/vzpostavljanje ugodnega stanja vrst ni v celoti vzpostavljen.

Priporočila so povzeta iz Analize ciljev in ukrepov programa upravljanja območij Natura 2000 – Sektor gozdarstvo (akciji A1 in A2) ter Študije umeščanja ukrepov gozdarsko-okoljske in podnebne storitve ter ohranjanje gozdov (GOPS) za obdobje 2014–2020, ki je priloga temu dokumentu.

V naslednjem obdobju je upravljavske cone za gozdarstvo na vseh kompleksnih območjih Natura 2000 treba nadgraditi in uskladiti z novimi vsebinami.

V shemo PRP 2014–2020 se glede na preostale okoliščine poskusi vključiti gozdarsko-okoljska ukrepa:

1. **Ekocelice brez ukrepanja** za vrste: triprsti detel (*Picodes tridacylus*), belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*), srednji detel (*Dendrocopos medius*), belovrati muhar (*Ficedula albicollis*), črna štokrlja (*Ciconia nigra*) in hrošč brazdar (*Rhysodes sulcatus*). Ukrep bo pripomogel tudi k izboljšanju oziroma ohranjanju ugodnega stanja drugih kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov.
2. **Ekocelice z ukrepanjem** za vrste in habitatne tipe: koconoge kure (npr. divji petelin (*Tetrao urogallus*)), velike zveri in manjšinski habitatni tipi (npr. barjanski gozdni habitatni tipi, javorovja, jesenovja, vrbovja).

3.2 Ribištvo

Programa upravljanja Nature 2000 iz 2007 je predvidel vključevanje ukrepov oz. usmeritev preko naravovarstvenih smernic v načrte ribiškega upravljanja v ribiškem območju in ribiško-gojivne načrte za ribiške okoliše. V letu 2009 je pristojno ministrstvo v sodelovanju z Zavodom za ribištvo Slovenije (ZZRS) pripravilo osnutek Nacionalnega programa upravljanja rib, za vsebino katerega je pristojni organ CPVO zahteval izvedbo postopka celovite presoje sprejemljivosti plana na okolje na II. stopnji. Celovita presoja na II. stopnji nato ni bila izvedena; do leta 2013 je bil pripravljen nov osnutek Programa, ki je v postopku sprejema. V letu 2010 je ZZRS pripravil osnutke načrtov ribiških območij in zanje pridobil naravovarstvene smernice ZRSVN. V letu 2011 je ZZRS pričel s pripravo RGN, za katere je od ZRSVN začel pridobivati naravovarstvene smernice. Načrti ribiških območij in RGN še niso sprejeti, ker mora najprej biti sprejet Nacionalni program.

Analiza varstvenih ukrepov Programa upravljanja Nature za 2007 (PUN2k) za sektor ribištva je zato specifična, zaradi obsežnosti pa je samostojen dokument: Analiza ciljev in ukrepov programa upravljanja območij Natura 2000 – Sektor upravljanja z vodami in ribištvo (akciji A1 in A2).

Zaključek in priporočila

Sedaj veljavni RGN 2006–2010 so bili sprejeti še pred sprejemom PUN2k, zato niso bili prilagojeni varstvu kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov Natura 2000. Kljub temu nekateri RGN vsebujejo ribiške ukrepe, ki povzemajo nekatere vsebine varstvenih ukrepov PUN2k in zato pripomorejo k trajnostnemu gospodarjenju.

Poseben primer so varstveni ukrepi za območja, ki niso v upravljanju ribiških družin ali ZZRS, zato ne morejo biti povzeti v RGN. Taki območji sta Rački ribniki in ribnik Štatenberšček, katerih upravljavca sta v postopku pridobitve vodne pravice. V teh primerih bo treba doseči vključevanje varstvenih ukrepov v vodno pravico.

Primerjava vsebine varstvenih ukrepov z izvajanjem ukrepov ribiškega upravljanja v ribiških okoliših je pokazala, da je dosedanje ribiško upravljanje v večini primerov povzemalo varstvene ukrepe za sektor ribištvo oziroma da je tak način gospodarjenja prisoten že iz časa pred sprejetjem PUN2k. Razlog za to torej ni v vključevanju PUN2k v načrte ribiškega upravljanja, ampak v tem, da je pri pripravi varstvenih ukrepov sodeloval ZZRS, ki je upošteval dosedanjo prakso ribiškega upravljanja. Tako so v največji meri izvedeni varstveni ukrepi, ki prepovedujejo vlaganje rib oz.

dovoljujejo vlaganje le nerastlinojedih rib; ukrep, ki nalaga okrepitev inšpekcijskega nadzora nad sulcem, in ukrep vzpostavitve mirne cone na Ledavskem jezeru.

Najmanj podatkov o izvedljivosti ukrepov imamo pri ukrepih na vodnih telesih, ki niso pod ribiškimi upravljanjem. Ti ukrepi se nanašajo na Račke ribnike in jezero Štatenberšček. Za ta območja ZZRS nima grafičnega sloja površin in podatkov o izvajanju dejavnosti, zato analiza izvedbe varstvenih ukrepov ni bila mogoča. Načina gospodarjenja z Račkimi ribniki, kjer podjetje Ribe Maribor, d. o. o. , izvaja ribogojstvo toplovodnih vrst rib, ni bilo mogoče ugotoviti, ker podjetje ni bilo pripravljeno sodelovati pri analizi. Razlog je verjetno nepoznavanje vsebine PUN2k. Z jezerom Štatenberšček upravlja Zveza ribiških družin Maribor, ki je v postopku pridobivanja vodnega dovoljenja za neposredno rabo vode za gojenje sladkovodnih organizmov v ribniku.

Analiza izvajanja varstvenih ukrepov za sektor ribištvo je pokazala, da je izvedljivost ukrepov PUN2k bila odvisna predvsem od vsebine ukrepa, ki je upoštevala obstoječo prakso ribiškega upravljanja oziroma gospodarjenja. Varstveni ukrepi, ki so zahtevali drugačno ribiško upravljanje in ki niso bili usklajeni z izvajalci, niso bili izvedeni. V prihodnje bo treba večjo pozornost posvetiti sodelovanju in ozaveščanju ribiških družin in imetnikov vodnih pravic, na katere se nanašajo varstveni ukrepi.

Analiza doseganja ciljev Strategije ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji (*Kus Veenvliet, J., 2012.*) iz leta 2012 je za področje ribištva podala oceno uresničevanja ciljev in usmeritev strategije. Iz analize je razvidno, da sedanja ureditev ribiškega upravljanja v celinskih vodah omogoča zelo dobro uresničevanje ciljev, ki se nanašajo na:

- pripravo RGN ob upoštevanju številčnosti in vrstne sestave ribjih populacij;
- izvajanje ribolova na način, ki ne spremeni naravne starostne strukture živalskih populacij, in prenehanje izlavljanja domorodnih vrst rib z elektrolovom;
- spodbujanje gojenja domorodnih vrst rib v komercialnih ribogojnicah;
- izvajanje in promocijo projektov ohranjanja biotske raznovrstnosti s športnim ribolovom, prijaznim do ogroženih vrst;
- postopno prenehanje vlaganja vseh vrst rib v odprte vode na ekološko pomembnih območjih in še večje upoštevanje lokalnega genskega izvora pri vlaganju domorodnih vrst rib;
- primerno fizično zavarovanje komercialnih ribogojnic in ločitev od naravnih vodotokov, tudi za preprečevanje pobega rib in organskega onesnaževanja.

Za uresničevanje ciljev Strategije ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji bo treba izvajati varstvene ukrepe PUN2k ter pripraviti nove cilje in varstvene ukrepe PUN2000, ki bodo temeljili na ciljnih Strategije. Vsebinsko varstvenih ukrepov PUN2k in PUN2000 bo na ravni ribiških območij in ribiških okolij treba konkretizirati z naravovarstvenimi smernicami ZRSVN in upoštevati pri pripravi ukrepov ribiškega upravljanja. Pri tem se naj upošteva naslednja priporočila:

- V okviru MKO se zagotovi služba za podporo črpanju evropskih sredstev za namene izvajanja varstvenih ukrepov in drugih okoljskih ukrepov MKO. Izkoristi se možnosti

sofinanciranja projektov, ki hkrati podpirajo cilje PUN2000 in cilje ribištva, iz evropskih sredstev.

- Vzpostavitev sodelovanja z imetniki vodnih pravic.
- Uvedba zbiranja podatkov o stanju voda, ki niso pod ribiškimi upravljanjem.
- Dovoljena uplenitev tujerodnih vrst rakov.
- Opredelitev mirnih con s prepovedjo vlaganja rib in izvajanja ribolova.
- Izvedba akcij izlova tujerodnih vrst rib, kjer je prepoznan negativen vpliv na stanje vrst in habitatnih tipov Natura 2000.
- Prepoved privabljanja rib s hrano med izvajanjem ribolova, kjer je prepoznan negativen vpliv na stanje vrst in habitatnih tipov Natura 2000.
- Zaščita dristišč in restriktiven ribolovni režim za lovne vrste Natura 2000 (sulec, soška postrv, platnica, bolen, grba, pohra-mrenič).
- Postopno ukinjanje izvajanja sonaravne gojitve v revirjih, kjer gojitev v preteklosti ni dajala pozitivnih rezultatov ali kjer so prisotne izjemne lokalne populacije. Glede na ekološko stanje vodotoka vzpostavitev rezervata ali revirja brez aktivnega upravljanja.
- Prepoved izvajanja sonaravne gojitve, kjer je prepoznan negativen vpliv na stanje vrst in habitatnih tipov Natura 2000.
- Prepoved vlaganja tujerodnih vrst rib, tudi šarenke in gojenega krapa, kjer je prepoznan negativen vpliv na stanje vrst in habitatnih tipov Natura 2000.
- Prepoved vlaganja domorodnih vrst rib, kjer je prepoznan negativen vpliv na stanje vrst in habitatnih tipov Natura 2000.
- Prepoved naseljevanja rib v vode, kjer ribe niso naravno prisotne.
- Priprava ukrepov za sonaravno gospodarjenje z ribniki.
- Strokovna usposabljanja na temo predstavitve območij z naravovarstvenim statusom ter pomena varstva domorodnih vrst rib in drugih vodnih organizmov.
- Povečati število ribiških inšpektorjev in inšpektorjev na Inšpektoratu za okolje in naravo.
- Varstvene ukrepe, ki se nanašajo na vodna telesa, ki niso pod ribiškimi upravljanjem, je treba uskladiti z upravljavci in zagotoviti nadzor nad izvajanjem ukrepov.

Varstveni ukrepi so v večini primerov zahtevali prilagojeno izvajanje ribiškega upravljanja, ki ni imelo neposrednih finančnih posledic. Edini aktiven varstveni ukrep je bil okrepitev inšpekcijskega nadzora za varstvo sulca, za izvajanje katerega so bila potrebna finančna sredstva. Finančne posledice varstvenih ukrepov predstavlja priprava naravovarstvenih smernic ZRSVN in vključevanje naravovarstvenih usmeritev v načrte ribiškega upravljanja ZZRS.

Ocenjujemo, da je strošek ZRSVN za sodelovanje pri pripravi Programa upravljanja rib, za pripravo naravovarstvenih smernic za načrte ribiških območij in RGN ter strokovnih mnenj v postopku celovite presoje za Program upravljanja rib in načrte ribiških območij znašal 350.000,00 €. Stroškov ZRSVN pri pripravi strokovnih mnenj v postopkih prostorskega načrtovanja (dovoljenje za poseg v naravo, naravovarstveno soglasje, celovita presoja vplivov na okolje, naravovarstvene smernice, naravovarstveno mnenje) in v postopkih za pridobitev vodne pravice ni bilo mogoče oceniti.

4 UKREPI PRILAGOJENE KMETIJSKE PRAKSE

Program upravljanja območij Natura 2000 za 2007–13 je temeljil na predpostavki, da usmerjanje kmetijske dejavnosti v posamezne oblike kmetovanja, za razliko od načrtovalskih mehanizmov za rabo naravnih dobrin, kot jih v Sloveniji poznajo gozdarstvo, lovstvo in ribištvo, temelji na ustreznih programih v okviru finančnih spodbud skupne kmetijske politike EU. Kot ključni instrument so bili prepoznani ukrepi druge osi iz Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007–2013.

Ob zavedanju, da gre po eni strani za prostovoljno odločitev kmeta za sprejetje obveze (izpolnjevanja pogojev iz ukrepa), po drugi strani pa vseeno za zavezo, da bo pogoje iz ukrepa na vključenih površinah izpolnjeval 5 let (kar v kontekstu ukrepov varstva narave ustreza ukrepom pogodbenega varstva po drugih predpisih), so v operativnem programu določene skupine kmetijsko-okoljskih ukrepov (EKS, HAB, VTR, MET, STE, TSA / EK SD), ki zagotavljajo izstopajoče stanje ohranjenosti vrst in habitatov s ciljnim vrednostmi za posamezna območja Natura.

Za njihovo izvajanje so bila v letih 2007–2013 načrtovana sredstva v okviru sredstev programa razvoja podeželja.

Analiza izvajanja *Programa upravljanja Nature 2000 iz 2007* za sektor kmetijstva je obsežna in je zato pripravljena kot samostojni dokument: Analiza ciljev in ukrepov programa upravljanja območij Natura 2000 – Sektor kmetijstvo (akciji A1 in A2). V nadaljevanju so kratko povzete le ključne vsebine.

4.1 Zaključek

Rezultati kažejo, da v obdobju 2007–2013 nismo bili uspešni pri sonaravnem upravljanju kmetijskih zemljišč znotraj varovanih območij. Analiza stanja je pokazala, da imamo znotraj 2. stebra kmetijske politike kar nekaj pomanjkljivosti, ki jih je v prihodnjem programskem obdobju 2014–2020 treba odpraviti. Nikakor pa to niso edini in največji izzivi, s katerimi se soočamo.

V prihodnje je namreč treba večjo pozornost nameniti načrtovanju in izvajanju ukrepov 1. osi. V tej osi se sofinancirajo aktivnosti, ki povečujejo konkurenčnost slovenskih kmetij, kar je sicer nujno za dolgoročno ohranitev kmetijske dejavnosti v Sloveniji. Vendar izkušnje žal kažejo, da varstvo narave v obdobju 2007–2013 ni bilo ustrezno integrirano v kmetijsko sektorsko politiko, saj se nekateri načrtovani ukrepi iz 1. osi niso pretirano ozirali na določene naravovarstvene omejitve varstvenih območij ali so imeli celo negativen vpliv (npr. nakup delovnih strojev z neustrezno (preveliko) kapaciteto ...).

Rezultati in izkušnje kažejo, da so nujno potrebne določene dopolnitve in spremembe tudi pri ukrepih KOP, zlasti glede višine plačil ter učinkovitejših oblik komunikacije in ozaveščanja kmetov o pomenu teh ukrepov.

Poleg tega bi bilo treba v prihodnje dopolniti tudi zahteve iz naslova navzkrižne skladnosti, in sicer v delu, ki se nanaša na krajinske značilnosti. Nekatere države, kot npr. Nemčija, imajo tovrstne elemente že vključene v sistem LPIS. Pri nas se je v letu 2012 na podlagi predloga strokovne delovne skupine za pripravo podlag za določitev krajinskih elementov v grafični obliki standard za krajinske značilnosti sicer že dopolnil, vendar se na izvedbeni ravni kaže nujna potreba po oblikovanju podatkovne baze (registra) krajinskih značilnosti, ki ne bo uporaben le za izvajanje kontrol navzkrižne skladnosti, temveč tudi za aktivnosti ozelenitve v okviru ukrepa ekološko vrednih območij ("Ecological Focus Area"). Hkrati pa bo pripomogel tudi k učinkovitejšemu varstvu krajinskih prvin v kmetijski kulturni krajini.

Pregled dejansko odobrenih sredstev je predstavljen v Tabeli 13. V izračunu so upoštevana sredstva, odobrena za ukrepe, ki so kot primerni na posamičnem območju določeni v operativnem programu. Prikazana so tudi sredstva za ciljne Natura 2000 kmetijsko-okoljske ukrepe (HAB, MET, VTR, STE, GRB).

Višina sredstev je višja od načrtovanega okvira, kar je v prvi vrsti posledica višje vključenosti v nekatere splošne kmetijsko-okoljske ukrepe, predvsem ukrepe ekološkega kmetovanja (travinje) in ukrepa REJ. Raste tudi delež na ciljnih ukrepih Natura 2000, vendar še vedno predstavlja manj kot 10 % sredstev plačil za primerne kmetijsko-okoljske ukrepe na območjih Natura in manj kot 1 % vseh sredstev za kmetijsko-okoljske ukrepe, ki so letno izplačani v državi.

4.2 Priporočila

4.2.1 DOPOLNITVE NAVZKRIŽNE SKLADNOSTI IN NAČRTOVANJE UKREPOV NEKDANJE 1. OSI

Pri pripravi in oblikovanju kmetijske politike v obdobju 2014–2020 bi bilo treba upoštevati naslednja priporočila:

Dopolnitev navzkrižne skladnosti: zahteve navzkrižne skladnosti je treba dopolniti na standardu za ohranjanje krajinskih značilnosti. Predvsem je treba čim prej začeti z aktivnostmi za vzpostavitev podatkovne baze v grafični obliki (register), saj bo to bistveno olajšalo delo na izvedbi kontrol NS ter bo hkrati dobra osnova za izvajanje ukrepa ozelenitve.

Ustreznejše in bolj ciljno načrtovanje ukrepov nekdanje 1. osi: te ukrepe je v prihodnje treba načrtovati bolj ciljno. tj. da se vzpodbuja izvajanje tistih ukrepov, ki so zares potrebni (npr. sofinanciranje nakupa delovnih strojev ustrezne velikosti in zmogljivosti), ter na način, ki ne bo negativno vplival na varstvene cilje območja (npr. ne vzpodbuja se izvajanja škodljivih dejavnosti, kot so gozdne vlake).

4.2.2 PRIPRAVA NOVEGA PROGRAMA UPRAVLJANJA OBMOČIJ NATURA 2000 V OBDOBJU 2014–2020

Pri pripravi novega Programa upravljanja območij Natura 2000 je treba zagotoviti:

Tesnejše sodelovanje vseh sektorjev pri pripravi: v fazi priprave in oblikovanju ciljev naj sodelujejo vsi sektorji.

Izvajanje predpisanih ukrepov mora biti obvezujoče: vsi sektorji morajo dosledno izvajati dogovorjene ukrepe, ki izhajajo iz Programa upravljanja območij Natura 2000 in so za njihovo izvajanje tudi odgovorni.

Za predpisane ukrepe je treba zagotoviti sredstva: za vsakega od ukrepov je treba predvideti vir(e) financiranja.

Postavljeni cilji morajo biti preverljivi: vsak postavljen cilj mora biti kvalitativno in/ali kvantitativno preverljiv, zato je treba že v fazi priprave ciljev določiti tudi njihove kazalce učinkovitosti in njihovo izvedbo.

Znotraj varovanih območij se lahko vpisujejo le ciljni ukrepi KOP: splošni horizontalen ukrep REJ je bil v obdobju 2007–2013 zaradi blažjih pogojev in višjih finančnih nadomestil neposredna konkurenca ciljnim biodiverzitetnim ukrepom (HAB, VTR, MET, STE), ki so bili za izvajanje strožjih zahtev finančno slabše podprti. V prihodnje se zato znotraj varovanih območij lahko vpisujejo le tisti ukrepi, ki pomagajo k ohranjanju biodiverzitet.

Predpisani ukrepi morajo biti finančno korektno ovrednoteni, in sicer glede na zahtevnost izvajanja (bolj zahtevne oblike kmetovanja so upravičene do višjega finančnega nadomestila).

Uskladiti izvajanje ukrepov iz nekdanje 1. osi: pri načrtovanju upravljanja kmetijskih zemljišč znotraj območij Natura 2000 je treba biti pozoren tudi na ukrepe, ki se izvajajo v okviru zdajšnje 1. osi (predvsem ukrepi, vezani na dvig konkurenčnosti v kmetijstvu). Vsi načrtovani ukrepi v okviru nekdanje 1. osi znotraj varovanih območij (Natura 2000, zavarovana območja) morajo biti načrtovani in izvedeni na način, ki ni v nasprotju z varstvenimi cilji območja (zagotavljanje ugodnega stanja ohranjenosti vrst in habitatnih tipov). V nasprotnem primeru bodo učinki načrtovanih ukrepov v okviru 2. osi bistveno manjši ali pa jih sploh ne bo.

Učinkovitejše ohranjanje krajinskih prvin: sistemsko bi bilo ohranjanje krajinskih prvin najbolj smiselno z njihovo vključitvijo v sistem LPIS (GERK), kar pomeni, da bi bilo treba spremeniti pravila o tem, ali so krajinske značilnosti upravičene površine ali ne. Za spremljanje stanja pa bi bilo treba začeti pripravljati podatkovno bazo o teh prvinah, ki ne bi bila uporabna le za potrebe varstva narave, temveč tudi za izvajanje kontrol iz naslova navzkrižne skladnosti in ukrepa ozelenitve v delu, ki se nanaša na ekološko vredna območja ("Ecological Focus Area").

Izvajanje ukrepov preko programa LEADER: izkušnje zadnjih let kažejo, da je lahko tudi program LEADER s pristopom "bottom-up" odličen instrument za doseganje naravovarstvenih ciljev. V prihodnje je zato treba del aktivnosti načrtovati (in zagotoviti sredstva) tudi preko tega programa.

4.2.3 NAČIN UPRAVLJANJA S KMETIJSKIMI ZEMLJIŠČI

Aktualni Program upravljanja območij Natura 2000 je postavil osnove upravljanja s kmetijskimi zemljišči znotraj varovanih območij. V teh letih smo pridobili pomembne izkušnje in nova znanja, ki jih gre uporabiti in upoštevati pri pripravi novega Programa upravljanja kot tudi Programa razvoja podeželja. Ključne dopolnitve, ki jih predlagamo, so naslednje:

- ukrepi KOP

Ukrepi KOP kot sistemski instrument za ohranjanje ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov naj bodo še naprej vključeni v Program razvoja podeželja. Treba je zagotoviti višja finančna nadomestila, saj večinoma vsebujejo zahteve, ki od kmeta zahtevajo spremenjen način kmetovanja, kar je povezano z večjimi stroški in izgubo dohodkov.

Horizontalnih ukrepov s splošnimi zahtevami (npr. REJ) v obdobju 2014–2020 se na območjih Natura 2000 ne sme več vpisovati, saj pomenijo neposredno konkurenco ciljnim ukrepom KOP, ki imajo neposreden učinek na ugodno stanje vrst/HT. Bodočim ukrepom KOP je treba zagotoviti tudi boljšo in učinkovitejšo promocijo na vseh ravneh (kmetijsko-svetovalna služba, kmetje).

- plačila Natura 2000

Na nekaterih območjih Natura 2000 je opazen izrazito negativen populacijski trend nekaterih vrst in na teh območjih prostovoljni ukrepi KOP ne morejo biti zadosten mehanizem upravljanja. Zato se morajo za ta območja oblikovati zahteve v okviru ukrepa 'plačila Natura 2000'.

- naravovarstveni načrt za kmetije

Različne revizije in kontrole izvajanja Programa razvoja podeželja ugotavljajo, da je Slovenija nekoliko šibka pri informiranju in ozaveščanju kmetov. Podobno ugotavljamo tudi mi, saj precej kmetov ukrepov KOP sploh ne pozna ali pa ne razume, čemu so sploh namenjeni in zakaj so zahteve o prilagojeni kmetijski praksi določene tako, kot so. Tudi to pomanjkljivost je v prihodnje treba odpraviti, zato predlagamo pripravo t.i. Naravovarstvenega načrta za kmetijo, preko katerega bi kmete bolj aktivno vključili v proces soodločanja o ustrezni kmetijski dejavnosti na njegovi kmetiji (soodločajo, katere od zahtev bodo izvajali in katere ne) ter hkrati izboljšali njihovo informiranost in ozaveščenost.

- sistemski pristop reševanja zaraščanja

Analiza spremembe rabe tal je pokazala, da imamo na večjem številu območij Natura 2000 težave s problemom zaraščanja. Deloma lahko ta problem pripišemo socialno-ekonomskim razmeram slovenskih kmetij, saj v zadnjih letih precej majhnih kmetij zaradi neekonomičnosti opušča kmetovanje. Težava pa se pojavi tudi, ko nekdo želi revitalizirati že zaraščeno površino, saj je to povezano z veliki stroški (odstranjevanje zarasti), pa tudi kasneje za tako revitalizirano površino skorajda ne more pridobiti plačilnih pravic. Na tem področju bi zato v prihodnje morali ustrezno prilagoditi nekatere zakonodajne predpise, ki bi vzpodbujali revitalizacijo že zaraščenih površin.

5 UKREPI UPRAVLJANJA VODA

Program upravljanja Nature iz 2007 obsega 590 varstvenih ukrepov za sektor upravljanje z vodami, nekaj ciljev skupaj z pristojnostmi rudarstva. Rešitve iz *Programa upravljanja Nature iz 2007* so slonele na dejstvu, da je edini bolj operativen dokument Načrt upravljanja voda (NUV), skupaj s programom ukrepov: le-ta na področju upravljanja voda vsebuje večletno načrtovanje in ga sprejema država. Njuno sprejetje je bilo predvideno za leto 2009. Predvideno je bilo, da bo NUV ob upoštevanju izjem opredelil cilje doseganja dobrega stanja vodnih teles. Program ukrepov bo za doseganje teh ciljev, poleg ukrepov za varstvo voda, določenih s predpisi o varstvu okolja, določil še dodatne ukrepe, potrebne za doseganje dobrega stanja vodnih teles. Zato je Program upravljanja 2007 v varstvenih usmeritvah za doseganje podrobnih varstvenih ciljev pri upravljanju voda navedel okvir ekoloških zahtev vrst oziroma habitatnih tipov, ki se vključujejo v ustrezne dele načrtov upravljanja voda preko naravovarstvenih smernic. Kjer bi se izkazala potreba za sprejem podrobnejših načrtov upravljanja voda, je bilo predvideno, da se ukrepi iz Programa upravljanja 2007 po istem postopku preko naravovarstvenih smernic vključijo kot varstvene usmeritve k zagotavljanju ugodnega stanja habitatnih tipov in vrst. Tako NUV kot program ukrepov sta bila sprejeta kot dokumenta strateške narave in določata zelo malo podrobnejših načinov ravnanj. Podrobnejših načrtov upravljanja voda se ni sprejemalo, zato je vključevanje in izvajanje varstvenih ukrepov iz *Programa upravljanja Nature za 2007* potekalo predvsem preko ustaljenih upravnih postopkov.

Analiza varstvenih ukrepov *Programa upravljanja Nature za 2007* (PUN2k) za sektor upravljanja z vodami je zato specifična, zaradi obsežnosti pa je samostojen dokument: Analiza ciljev in ukrepov programa upravljanja območij Natura 2000 – Sektor upravljanja z vodami in ribištvo (akciji A1 in A2).

5.1 Zaključek in priporočila

S sprejetjem Vodne direktive se je sektorsko načrtovanje upravljanja z vodami začelo približevati integralnemu načrtovanju z vključevanjem vseh dejavnikov vodnega okolja in sodelovanja javnosti. Z ekonomskimi načeli "povzročitelj plača obremenitve" in "celovito povračilo stroškov" se uvaja povračilo stroškov za rabo vode in vzpodbuja porabnike k učinkovitejši rabi vode. Na osnovi vodne direktive je bil leta 2011 sprejet prvi NUV, ki prinaša nov ekosistemski pristop k upravljanju z vodami. Tako je – poleg doseganja dobrega kemijskega stanja voda – osnovni cilj upravljanja z vodami doseganje dobrega ekološkega stanja oz. potenciala voda. Z ekološkim ciljem se je upravljanje z vodami približalo ciljem PUN2k, saj ohranjanje struktur in funkcij vodnih ekosistemov bistveno prispeva k ohranjanju vrst in habitatnih tipov Natura 2000.

Vsebine in načela Vodne direktive povzemata ZV-1 in ZVO. NUV, ki je bil sprejet na podlagi ZV-1. Gre za strateški načrtovalski dokument, ki na rezultatih analize stanja voda na področjih varstva, urejanja in rabe voda določa cilje in ukrepe do leta 2015. Glede na raven načrtovanja je PU NUV predvsem strateške narave in določa zelo malo podrobnejših načinov ravnanj. Vključevanje podrobnejših varstvenih ciljev in varstvenih ukrepov PUN2k je potekalo preko Naravovarstvenih

smernic Zavoda RS za varstvo narave. Glede na strateško raven NUV je bilo mogoče varstvene ukrepe iz PUNk2 vključiti v podrobnejše NUV. Iz tega razloga so bile v Naravovarstvenih smernicah pripravljene splošne in podrobnejše naravovarstvene usmeritve, za kompleksna območja Natura 2000 pa je bila predvidena podrobnejša obravnava v okviru podrobnejših NUV. NUV, sprejet v letu 2011, pa ni predvidel izdelave podrobnejših NUV.

Naravovarstvene vsebine so v NUV povzete v besedilnem delu in v PU NUV, v okviru temeljnih in dopolnilnih ukrepov ter v Območjih s posebnimi zahtevami v obliki usmeritev za posamezna območja Natura 2000.

V analizi smo upoštevali tudi dokumente, ki so že sprejeti v Sloveniji v skladu z Morsko in Poplavno direktivo. Navedeni direktivi namreč konec leta 2015 predvidevata sprejetje načrtov¹ na področju voda, ki jih je treba uskladiti s Programom upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2014–2020 (PUN2000).

Za potrebe analize izvajanja varstvenih ukrepov PUN2k za sektor upravljanja z vodami smo vsebinsko sorodne varstvene ukrepe združili v 13 povzetkov varstvenih ukrepov. Analiza je pokazala, da je vključevanje in izvajanje varstvenih ukrepov potekalo predvsem preko ustaljenih upravnih postopkov.

Predvsem na področju urejanja vodotokov obstaja velik razkorak med sprejetimi varstvenimi ukrepi PUN2k in NUV ter dejanskim stanjem na terenu. Urejanje voda poteka na podlagi letnih sanacijskih in intervencijskih programov, ki ne povzemajo vsebin NUV, niti niso usklajeni. Področje ohranjanja narave obravnava celoten rečni koridor, vključno s poplavno ravnico, upravljanje z vodami pa je razdeljeno na več sektorjev, ki so med seboj slabo povezani.

Uresničevanje ciljev in izvajanje ukrepov PUN2k je potekalo predvsem iz javnofinančnih virov financiranja. Na ta način so bili financirani ukrepi, ki jih izvaja GJS: urejanje voda, investicije, intervencije in sanacijski programi. Za finančno opredelitev bi bilo treba v letnih poročilih izvajanja javne službe vodnogospodarskih podjetij ločeno voditi posege, ki so pripomogli k izvajanju varstvenih ukrepov. Ocenjujemo, da je bil strošek ZRSVN pri pripravi naravovarstvenih smernic za NUV in strokovnih mnenj v postopku celovite presoje za NUV 300.000,00 €. Stroške ZRSVN pri pripravi strokovnih mnenj v postopkih prostorskega načrtovanja (dovoljenja za poseg v naravo, naravovarstveno soglasje, celovita presoja vplivov na okolje, naravovarstvene smernice, naravovarstveno mnenje) in v postopkih za pridobitev vodne pravice ni bilo mogoče oceniti. Za pripravo NUV je strošek IzVRS pri umeščanju smernic Natura 2000 v NUV 2009–2015 ocenjen na 110.000,00 €.

Drugi vir predstavljajo evropska sredstva, predvsem preko finančne sheme LIFE+, kot so projekti Biomura, Cerkniško jezero, WETMAN. V teh primerih je šlo za financiranje manj obsežnih renaturacij. Evropska sredstva predstavljajo tudi najpomembnejše financiranje izgradnje

¹ Skladno z Morsko direktivo bo pripravljen Načrt upravljanja morskega okolja in skladno s Poplavno direktivo Načrt zmanjševanja poplavne ogroženosti.

komunalne infrastrukture za sanacijo virov onesnaževanja morske vode z odpadno neprečiščeno komunalno vodo na območju Žusterne (rastišče pozejdonovke).

Čiščenje melioracijskih jarkov poteka iz namenskih sredstev, ki jih prispevajo lastniki kmetijskih zemljišč posameznega hidromelioracijskega sistema. Stroška prilagoditve čiščenja varstvenim ukrepom ni bilo mogoče oceniti.

Priporočila za pripravo novih varstvenih ukrepov Programa upravljanja Nature 2000 (PUN2000)

SPLOŠNA PRIPOROČILA

- Pri pripravi nabora možnih varstvenih ukrepov vključiti širšo strokovno javnost s področja naravovarstva in s področja upravljanja z vodami.
- Varstvene ukrepe vezati na posamezne vrste in habitatne tipe ali na območja Natura 2000, ki se jih lahko združi v večje cone (v povezavi z ekološkimi tipi površinskih voda).
- Vsebinsko varstvene ukrepe konkretizirati. Ob tem je treba upoštevati obstoječe stanje, predvidene ukrepe NUV in izvedljivost ukrepov ter določiti prioritete.
- Varstvene ukrepe konkretizirati tako, da z njimi vzpostavimo naravne procese, pomembne tudi za doseganje ciljev Vodne in Morske direktive, tj. dobrega stanja voda in dobrega stanja morskega okolja.
- Vsebinsko varstvenih ukrepov uskladiti s terminologijo Vodne, Morske in Poplavne direktive.

IZBOLJŠANJE ORGANIZACIJE UPRAVLJANJA NATURA 2000 OBMOČJI IN VODA

- Skladno z načeli ZV-1 in za doseganje ciljev na področju upravljanja voda bi pričakovali, da bo upravljanje voda organizirano integralno. Ugotavljamo pa, da so pristojnosti upravljanja z vodami v Sloveniji še vedno precej razdrobljene in med seboj nepovezane, zato je izjemno težko dosegati tudi varstvene cilje in izvajati varstvene ukrepe PUN2k.
- Urejanje vodotokov bi moralo za potrebe izvajanja sanacijskih, vzdrževalnih del in investicij biti načrtovano in vodeno integralno ter povezano z izvajanjem intervencijskih ukrepov, pri čemer bi se moralo upoštevati varstvene cilje in varstvene ukrepe PUN2k in PUN2000
- Nujna je nadgradnja evidence vodne infrastrukture (vodni kataster), da bo:
 - omogočala analize izvedenih posegov in izvedbe večine varstvenih ukrepov;
 - omogočala pripravo letnih in vsaj 6-letnih² načrtov vzdrževanja in investicijskega vzdrževanja ter vsaj 18-letnih načrtov investicij;
 - omogočala določitev vrednosti in stanja obstoječe vodne infrastrukture in objektov ter izdelavo natančne ocene potrebnih sredstev za investicijsko vzdrževanje in vzdrževanje;
 - bo povezljiva z upravljavskimi enotami PUN2000 (območja in cone) in NUV (vodna telesa, porečja in vodna območja).

² Predlagana obdobja 6 let za načrt vzdrževanja in investicijskega vzdrževanja ter 18 let za načrt investicij so vezana na 6-letne cikle finančnih perspektiv EU, s katerimi bi jih bilo najbolj logično povezati. Poleg tega so tudi smiselna zato, ker v enem letu ni mogoče vzdrževati vseh vodotokov; treba je načrtovati za več let vnaprej. Velike investicije v zmanjševanje poplavne ogroženosti in obnove pa je edino smiselno načrtovati na daljši rok, skladno s prioritetai.

- Ključna pomanjkljivost upravljanja voda je tudi pomanjkanje podatkovnih baz, ki bi omogočale integralno upravljanje. Tudi obstoječe parcialne baze (npr. vodni kataster, vodna knjiga, emisijske baze) bi bilo treba nadgraditi in povezati, če bi hoteli učinkovito upravljati vode.
- Nekateri ključni podatkovni sloji manjkajo (npr. sloj vodnih in priobalnih zemljišč).
- Nujna je okrepitev inšpekcijskega nadzora. Zaradi nezadostne kadrovske zasedbe sistematično in načrtovano izvajanje inšpekcijskega nadzora na področju varstva narave ni možno.

Na to ION opozarja že več let; prav tako so v preteklosti že večkrat izpostavili problematiko naravovarstvene službe in vodovarstvenega nadzora, ki še vedno nista zaživela s polnimi pooblastili. V okviru MKO naj se zagotovi služba za podporo črpanju evropskih sredstev za izvajanje varstvenih ukrepov in drugih okoljskih ukrepov MKO. Izkoristi naj se možnosti sofinanciranja projektov, ki hkrati podpirajo cilje PUN2000 in NUV/Načrta upravljanja morskega okolja/Načrta zmanjševanja poplavne ogroženosti, iz evropskih sredstev.

- Nadaljevati z usklajevanjem dela okoljske in kmetijske inšpekcije, pri katerem se je učinkovitost ukrepanja povečala, odkar delujeta skupaj v okviru istega inšpektorata.
- Uskladitev kmetijske politike in ukrepov z naravovarstvenimi cilji in ukrepi ter s cilji in ukrepi upravljanja voda.
- Inšpekcijske službe ugotavljajo, da je veliko posegov posledica neusklajenega delovanja in različnih ciljev med področjem okolja in področjem kmetijstva. Kmetijska politika namreč pospešuje širjenje kmetijskih površin preko finančnih subvencij in nadzora, ki izloča vse zaraščene, nekošene in neobdelane površine. Iz tega razloga kmetovalci širijo kmetijske površine na način, da zasipajo in izsušujejo vedno več še preostalih "neplodnih" zemljišč, ki pa s stališča okolja predstavljajo visoko vredne ekosisteme.
- Izsekuje se tudi vedno več vodnih in priobalnih zemljišč ob vodotokih, zemljišča nasipa in širi travnike povsem v struge potokov, kar zaradi utesnjevanja voda vodi k povečani eroziji.
- Veča se število posegov v visokogorju, kjer se oživlja pašništvo. V ta namen se gradijo prometnice in razni spremljajoči objekti brez ali še pred pridobitvijo ustreznih dovoljenj in soglasij. Velikokrat je po opravljenem posegu nemogoče vzpostaviti prejšnje stanje ali zadevo sanirati.
- Povečati globe za kršitelje, ki so sedaj povsem nesorazmerno nizke glede na posledice posegov, še posebno, če kršitev stori fizična oseba (kar velja v večini primerov), za katero je zagrožena kazen vsega le 125 €.
- Zagotavljanje stabilnega in financiranja nalog države na področju urejanja voda. Ugotavlja se, da so pogosto nezakonita ravnanja med drugim tudi posledica opuščanja dolžnosti ARSO in javnih podjetij, ki so dolžna vzdrževati vode, pa je to vzdrževanje zaradi pomanjkanja finančnih sredstev iz leta v leto vedno bolj omejeno in pomanjkljivo.
- Osveščanje splošne javnosti in ključni skupin, ki največkrat kršijo sprejete predpise na področju narave in voda. Lastniki parcel, na primer, ne poznajo naravovarstvenega statusa svojih parcel ter s tem povezanih omejitev in zahtev po pridobljenih soglasjih in dovoljenjih.

NAČRTOVANJE

- V analizi je bilo ugotovljeno, da NUV kot ključni strateški dokument za obdobje 2009–2015, ni dal dovolj konkretnih podlag, kjer bi bile povezane vse aktivnosti, ki vplivajo na vode. Sorazmerno dobro je obdelano področje varstvo voda, skladno z vodno direktivo, slabo pa področje spodbujanja trajnostne rabe in področje urejanja voda. Tako v Sloveniji ne obstaja dolgoročni načrt urejanja voda (ključne investicije), prav tako ni opredeljena razpoložljivost površinskih voda za rabo.
- Za PUN2000 bi potrebovali bolj konkretiziran načrt rabe in urejanja v RS, na podlagi katerega bi lahko ocenjevali potencialen vpliv na območja NATURA 2000. Zato bi bilo priporočljivo (ob upoštevanju razpoložljivih sredstev in kadrov):
 - da se na podlagi ciljev urejanja NUV v okviru NUV 2015–2021 sprejeme podrobnejše načrte urejanja voda po osmih porečjih oziroma povodjih oddelkov Urada za upravljanje z vodami ARSO. V podrobnejših načrtih bi bile po odsekih vodotokov ali po posameznih objektih vodne infrastrukture podane usmeritve za celovito urejanje porečij;
 - da se pripravi 6-letne programe del javne službe, sanacijske programe in programe investicijskega vzdrževanja vodne infrastrukture ter vsaj 18-letne programe investicij, ki morajo temeljiti na PUN2k, PUN2000, NUV, podrobnejših načrtih urejanja voda, Načrtu upravljanja morskega okolja in Načrtu zmanjševanja poplavne ogroženosti.
- Varstveni ukrepi PUN2000 se v NUV vključujejo v NUV in/ali podrobnejše načrte urejanja voda.
- V procesu priprave PUN2000 in NUMO je treba vzpostaviti tesno sodelovanje, da bodo ustrezne vsebine obeh programov ukrepov skladne in da se doseže čim večja stopnja sinergije predvidenih ukrepov. Ker bo prvi sprejet PUN2000 za obdobje 2014–2020, je treba pri pripravi upoštevati Poročila o začetni presoji morskega okolja, stanju morskega okolja in cilje ter osnutek PUN2000 uskladiti z nosilci NUMO. V okviru priprave NUMO za obdobje 2015–2021 pa je treba:
 - pri določitvi značilnosti za dobro okoljsko stanje upoštevati tudi naravovarstvene kriterije;
 - upoštevati uporabo ustreznih obstoječih okoljskih ciljnih vrednosti, ki so za iste vode določeni na nacionalni, mednarodni in ravni EU ter zagotoviti, da so ti cilji medsebojno združljivi;
 - poenotiti metode spremljanja, kjer je to smiselno;
 - upoštevati ustrezne ukrepe, ki jih zahtevajo mednarodni sporazumi, med drugim tudi prostorske varovalne ukrepe, določene v okviru mednarodnih ali regionalnih sporazumov;
 - pri določanju ukrepov upoštevati tudi njihovo učinkovitost za doseganje varstvenih ciljev PUN2000, kjer je to smiselno.
- V procesu priprave NZPO mora biti poudarek tudi na:
 - izvajanju celovitih ukrepov, ki obsegajo tudi preventivno obvladovanje ogroženosti, pripravljenost na nevarne dogodke (napovedovanje, alarmiranje, ukrepanje v sili) in zaščito ključnih razlivnih površin (ohranitev, obnova in zagotovitev naravnih

- območij poplavljanja); poudarek pri snovanju protipoplavnih ukrepov mora biti na ti. negradbenih ukrepih;
- doslednem predhodnem izvajanju omilitvenih ukrepov kot dela celovitih ukrepov zaradi vpliva predvidenih novogradenj na obstoječe gradnje in dejavnosti.

UREJANJE VODA

- Treba je preveriti možnosti vključitve varstvenih ukrepov v intervencijske ukrepe ter v sanacijske in letne programe vzdrževanja. Inšpekcija za okolje in naravo pri svojem delu opaža precejšnje probleme tudi pri izvajanju posegov na vodni infrastrukturi na varovanih območjih, ki se izvaja v okviru javne službe vzdrževanja vodnih in priobalnih zemljišč. Večina posegov se izpelje kot interventni posegi, sanacije ali vzdrževalna dela, pri čemer se za posege na varovana območja praviloma ne pridobiva dovoljenj za poseg v naravo.
- Ukrepi za izboljšanje hidromorfološkega stanja ter ukrepi PUN2k in PUN2000, ki so vezani na urejanje voda, se morajo vključiti v podrobnejše načrte urejanja voda in/ali v NUV in se izvajati preko letnih programov del javne službe, sanacijskih programov in programov investicijskega vzdrževanja vodne infrastrukture in programa investicij ter projektov.
- Glede na okoljske cilje in izvedljivost je treba določiti prednostne projekte za zagotavljanje prehodnosti na obstoječih objektih.
- Glede na okoljske cilje, socio-ekonomske učinke in izvedljivost je treba določiti prednostne projekte za obnove vodotokov.

RABA VODA

- Za namene rabe vode bi bilo treba določiti razpoložljive zaloge podzemne in površinske vode ter obstoječe in predvidene rabe vode za obdobje do 2021, skladno s predvidenim ukrepom PU NUV "Analiza razpoložljivih zalog podzemne in površinske vode ter obstoječe in predvidene rabe vode za obdobje do 2021 (DDU26)"³.

NADZOR

- V naslednjih letih bo moral biti poudarek predvsem na vzpostavitvi preglednega in celovitega sistema nadzora nad vnosom nitratov, nad posegi v vodna in priobalna zemljišča in nad vodno-gospodarskimi objekti. Skladno z analizami obremenitev in vplivov na vode se v NUV prav obremenitev z nitrati (predvsem podzemnih voda) in hidromorfološke obremenitve izkazujejo kot ključni problemi upravljanja voda, zaradi katerih dobro stanje voda ne bo doseženo. Na področju urejanja voda so kot najpogostejši ugotovljeni nezakoniti posegi na vodna in priobalna zemljišča, ki se izkazujejo v gradnji podpornih zidov in nasipov ter v nestrokovni regulaciji vodotokov z namenom zavarovanja kmetijskih zemljišč pred poplavami, vse pa brez pridobljenih vodnih soglasij in dovoljenj.
- Konkretno se predlaga okrepitev inšpekcijskega nadzora zlasti nad:
 - rabo vode in zagotavljanjem ekološko sprejemljivega pretoka (Qes);
 - odvzemom naplavin;
 - prepovedjo gnojenja in rabe sredstev za varstvo rastlin v priobalnih zemljiščih;

³ Besedilo celotnega ukrepa je objavljeno na spletni strani: http://www.izvrs.si/pregledovalnik_vtpv/maske/DDU/DDU26.pdf (vpogledano 29. 8. 2013)

- zagotavljanjem prehodnosti za vodne organizme;
 - posegi v vodni prostor (zasipavanje, sečnja, utrjevanje brežin in struge vodotokov);
 - izpusti onesnažene vode v vodotoke, morje in podzemne vode.
- Predlaga se, da se v naravovarstvena soglasja vključi vse pogoje delovanja (ne le vezane na gradnjo), ki jih lahko inšpekcija nadzira po zaključenem posegu in izdaji uporabnega dovoljenja.

PODROBNEJŠA PRIPOROČILA

- Ohranjanje oziroma vzpostavitve pasu lokalno značilne obrežne vegetacije ob vodotokih.
- Pregled vpliva onesnaževalcev na biodiverzitetu površinskih in podzemnih voda ter določitev varstvenih ukrepov.

6 UKREPI TRAJNOSTNEGA RAZVOJA, USMERJENI NA NEPOSREDNE KORISTI OBMOČIJ NATURA ZA LOKALNO PREBIVALSTVO

6.1 Uvod

Območja NATURA 2000 s svojimi značilnostmi predstavljajo možne razvojne potencialne, zlasti za turizem in nanj vezane dejavnosti. Z ustrezno razvojno politiko na takih območjih se lahko spodbuja koristi za lokalno prebivalstvo, kar nenazadnje potrjujejo številni primeri dobrih praks na ozemlju celotne EU. Zato je bil namen Programa upravljanja območij Natura 2000 za 2007–13 tudi spodbuditi priložnosti območij Natura 2000 za lokalni oz. regionalni razvoj, delovna mesta in gospodarsko rast, upoštevajoč gospodarske, socialne in demografske značilnosti ter načela trajnostnega razvoja. Ta program je tako vključeval nacionalni program 23-tih investicij in storitev, vezanih na razvoj parkovne infrastrukture za razvoj turistične ponudbe zavarovanih območij. Predvideno je bilo, da se del teh investicij, skladno z razpoložljivimi sredstvi za te namene, sofinancira v okviru Operativnega programa Krepite regionalnih razvojnih potencialov: razvojne prioritete "3.5.3 Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov", prednostne usmeritve "3.5.3.1 Dvig konkurenčnosti turističnega gospodarstva" in "Razvojnega načrta in usmeritev slovenskega turizma 2007–2011". Konkreten nabor sofinanciranih investicij je bil predmet kasnejšega dogovora med Ministrstvom RS za gospodarstvo in Ministrstvom RS za okolje in prostor. V tem dogovoru je bilo nato določeno, da se izvede 5 investicij.

6.2 Pregled izvedbe nacionalnega programa

Pregled izvedbe načrtovanih 23-tih investicij in storitev, vezanih na razvoj parkovne infrastrukture za razvoj turistične ponudbe zavarovanih območij, je prikazan v spodnjih tabelah. Najprej je prikazan pregled izvedbe investicij, ki so bile predmet dogovora med Ministrstvom RS za gospodarstvo in Ministrstvom RS za okolje in prostor:

Tabela 6

Pregled izvedbe investicij iz dogovora MG in MOP

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	FAZA IZVEDBE
Gradnja informacijskega središča in parkovne infrastrukture v krajinskem parku v Strunjanu.	Strunjanske soline	Projekt je potrjen in v izvajanju; izveden bo v 2013
Obnova in vzpostavitev infrastrukture v jamah Mahorčičeva jama, Mariničeva jama, Šumeča jama in Mala dolina – obnova poti, dveh mostov, ograj in zidov, obnova poškodovanih poti in elektrifikacije v zaprtih delih jam ter vzpostavitev videonadzornega sistema po turističnih poteh v jamah.	Škocjanske jame	Izvedeno (1.38 M EUR)
Obnova hiše Matavun 8.	Škocjanske jame	Izvedeno (0,97 M EUR)

Informacijsko središče v Triglavski narodni park – informacijske točke in postaje Triglavskega narodnega Parka v Bohinju
 Gradnja infocentra z manipulacijskimi površinami, dveh opazovalnic, hleva z obrobo in vstopnega objekta (GOI dela); krajinske ureditve ob objektih.

Triglavski narodni park

Škocjanski zatok

Deloma izvedeno, deloma v teku (projekt Bohinj), iz načrtovanih sredstev
 Izdano gradbeno dovoljenje, potrditev financiranja v postopku.

Preostale investicije s tega seznama so se nato začele izvajati v omejenem obsegu preko drugih virov financiranja. Pregled je predstavljen v spodnji tabeli:

Tabela 7

Preostale investicije iz nacionalnega programa na parkih

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	FAZA IZVEDBE IN VIR FINANCIRANJA
Centralni sprejemni center za obiskovalce Krajinski park Ljubljansko barje (informacijsko središče s prodajo vstopnic, literature, spominkov, izdelkov domače obrti, kmetijskih pridelkov, vodniška služba, razstavnih prostori, prostor za predstavitve, upravo parka, za nevladne organizacije).	Ljubljansko barje	Delno izvedeno: vodniška služba se izvaja z zunanjimi sodelavci; izdelke domače obrti se promovira; pripravlja se seznam ponudnikov izdelkov in storitev (Barjanski cekarček), ki je pridobljen ali se izvaja na naravi prijazen način in je iz parka. Nacionalna sredstva, 20.000 EUR
Tematske učne poti (za celotno ozemlje Krajinski park Ljubljansko barje – narava, naravne vrednote, ekosistem, geologija, geografija, zgodovina, kulturna dediščina, etnologija, arheologija) z ureditvijo pripadajoče infrastrukture (opazovalnice, razgledišča, dvignjene poti, označevalni sistem), podporne infrastrukture (infotočke, parkirišča, komunalna ureditev, sanitarije), interpretacijo in promocijo.	Ljubljansko barje	Delno izvedeno: Izvedene so tematske učne poti: Koščeva učna pot Pijavška barjanska pot Bevška učna pot Kolišča na Igu Pot ob reki Iški Vse učne poti so predstavljene na spletni strani parka. Viri: Leader, RRP, sponzorji, zasebna sredstva, nacionalna proračunska sredstva.
Obnova gradu Grad (finalizacija grajskega poslopja, ureditev infrastrukture in parkovne okolice, središča za interpretacijo narave in pokuševalnice lokalnih produktov).	Goričko	Grad je obnovljen ca. 20–25 %. V 2013 bo odprto središče za interpretacijo narave v dveh prostorih. Na gradu so bila urejena prenočišča (4 sobe). Viri: programi Evropskega teritorialnega sodelovanja, Strukturni sklad EU, nacionalni program 2004–06, nacionalna sredstva
Obnovitvena gradbena dela na dvorcu Kozjanka – infocenter.	Kozjanski park	Obnovljena je bila streha. Kasneje je bila sprejeta odločitev, da v dvorcu

		Kozjanka ne bo parkovnega info centra.
Gradnja informacijskega središča in parkovne infrastrukture v krajinskem parku.	Krajinski park Kolpa	Delno izvedeno. Viri: programi Evropskega teritorialnega sodelovanja
Informacijsko-turistični center Cerkniško jezero (z zunanjim urejenim informacijskim sistemom turističnih propagandnih tabel ter preostalih ponudb in programov) z informacijsko točko.	Notranjski park	?
Sanacija dostopne poti na Lero v treh funkcionalnih enotah: na desnem bregu (gledano proti upravni stavbi) urediti pešpot, ki bo ločena od transportne poti za vozila, sredinsko cestno telo zahteva novo notranjo utrditev in asfaltno prevleko; na levem bregu utrditi brežino.	Sečoveljske soline	V izvedbi (LIFE) – strošek je del širšega projekta, ki v celoti znaša 5,4 M
Ureditve dostopne poti (1.100 m dolg leseni mostovž) za obiskovalce Krajinskega parka Sečoveljske soline.	Sečoveljske soline	V izvedbi (LIFE) – strošek je del širšega projekta, ki v celoti znaša 5,4 M
Ureditvena območja ob Rudniku in novi vhod v park (parkirišča, gostinski in prodajni objekti). Z ureditvijo dostopa za obiskovalce je treba urediti sladkovodna močvirja kot sekundarni habitat za ogrožene vrste (parkirišča, gostinski in prodajni objekti).	Sečoveljske soline	Sladkovodno močvirje je predmet urejanja v okviru projekta LIFE+. Ostale načrtovane ureditve ni bilo mogoče izvesti, ker so izven parka in niso del parkovne infrastrukture.
Izgradnja multimedijske dvorane.	Škocjanske jame	Ni bilo izvedeno. Izvedba je predvidena v novi finančni perspektivi.
Informacijsko središče triglavskega narodnega parka na Bledu, II. faza.	Triglavski narodni park	V teku. Viri: Programi Evropskega teritorialnega sodelovanja, RRP, nacionalna proračunska sredstva
Informacijske točke in postaje Triglavskega narodnega parka Bled, III. faza.	Triglavski narodni park	Izvedeno.
Informacijsko središče Triglavskega narodnega Parka v Trenti.	Triglavski narodni park	Izvedena je bila prenova razstav in razstavnih prostorov, izgradnja dela izobraževalnega središča (zamenjava kotla na BIO MASO). Viri: programi Evropskega teritorialnega sodelovanja, strukturni skladi
Informacijsko središče v Triglavski narodni park – informacijske točke in postaje Triglavskega narodnega Parka (v Kobaridu Mojstrani)	Triglavski narodni park	Deloma izvedeno.

Za predvidena nova zavarovana območja sprejetje aktov o zavarovanjih ni teklo v skladu s privedevanji (več v Poglavju 2.1.2). V takih primerih priprava projektnih prijav s strani upravljalca ni mogla biti izvedena. V nekaterih primerih je bil del teh investicij ali storitev pripravljen s strani drugih organizacij (ZRSVN, občin oz. njihovih zavodov). Pregled je v tabeli spodaj:

Tabela 8

Preostale investicije iz nacionalnega programa na načrtovanih parkih

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	FAZA IZVEDBE IN VIR FINANCIRANJA
Turistični razvoj območja Podvolovljeka, za naravoslovni turizem.	Kamniško-Savinjske Alpe	0
Tradicionalna hiša.	Kamniško-Savinjske Alpe	0
Trije informacijski centri parka (na savinjski, kamniški in gorenjski strani).	Kamniško-Savinjske Alpe	Urejen infocenter krajinskega parka Logarska dolina na savinjski strani Kamniško-Savinjskih Alp. Vir: ESRR
Ustanovitev parka, gradnja dveh informacijskih središč in ureditev parkovne infrastrukture na Pohorju.	Regijski park Pohorje	Izvedene manjše aktivnosti za ureditev parkovne infrastrukture v okviru projekta Natreg. Vir: Strukturni sklad
Ustanovitev parka, gradnja dveh informacijskih središč in ureditev parkovne infrastrukture na Notranjskem.	Regijski park Snežnik	0

6.3 Pregled izvedbe projektov iz regionalnih programov

Program upravljanja Nature iz 2007 je za območja Natura, ki so hkrati tudi zavarovana območja z upravljavcem, vseboval tudi nabor nadaljnjih 52 projektnih predlogov za sofinanciranje. Nadalje pa je ta program vseboval splošen nabor projektnih idej za območja Natura, ki niso zavarovana območja z upravljavcem. Prijavitelji projektov so lahko bile le lokalne skupnosti oziroma njihove pooblaščenice ustanove, potrjevanje projektov pa je bilo v pristojnosti svetov regij. V navedenem programu je kot kazalnik postavljenih 100 projektov Natura 2000. Za financiranje takih projektov je bila okvirna alokacija sredstev v skupni višini 57,3 milijona € v okviru Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR), Operativnega programa razvoja regionalnih potencialov, sklopov 51 *Spodbujanje biotske raznovrstnosti in varstva narave (vključno z Naturo 2000)* in 56 *Varovanje in razvoj naravne dediščine*. Sredstva za sofinanciranje projektov iz nabora so bila na razpolago tudi v 3. in 4. osi Programa razvoja podeželja (PRP). Pregled izvedbe je predstavljen v Prilogi 1, na podlagi podatkov, ki so jih prispevale uprave parkov in organ upravljanja PRP (organ upravljanja ESRR relevantnih podatkov ni posredoval, zato jih ni bilo mogoče vključiti). Od načrtovanega regionalnega oz. lokalnega cilja 100 projektov jih je bilo do leta 2012 izvedenih 26.

Upravljalci zavarovanih območij so bili zadolženi, da aktivno predlagajo prijaviteljem projekte iz sklopa B Priloge 4.6 oziroma da se odzovejo na pobude prijaviteljev. Od 52 projektnih predlogov so upravljalci prijaviteljem predlagali znaten del oz. so jih sami prijaviili na druge finančne vire, kjer so lahko bili upravičenci.

6.4 Zaključek in priporočila

Investicije in storitve iz nacionalnega programa so bile iz predvidenega finančnega vira realizirane le v manjšem delu. Glavni razlog je bilo pomanjkanje nacionalnih sredstev za sofinanciranje teh projektov oz. postavitev zelo visokih pogojev za lastno sofinanciranje oz. ne dovolj visoka prioritetenost teh projektov, da se zanje zagotovi sofinanciranje. Akterji varstva narave so nato za vsaj delno izvedbo načrtovanih aktivnosti iskali alternativne vire financiranja. To so bili najpogosteje programi Evropskega teritorialnega sodelovanja (zlasti čezmejni programi) v okviru ESRR in donorska sredstva Kneževine Monako. Kot pojasnjeno v uvodu, pravila pri teh skladih omogočajo kandidiranje projektov širokemu naboru akterjev. Zato so trenutno od načrtovanih 23 investicij v celoti izvedene 3 investicije iz nacionalnega programa investicij in storitev iz tega in iz vseh drugih virov financiranja; v različnih fazah izvedbe pa je skupaj okvirno polovica projektov.

Tudi izvedba investicij in storitev iz projektnih predlogov, ki naj bi se financirali iz regionalnih razvojnih programov, je bila realizirana le v manjšem delu. Glavni razlog so bile drugačne prednostne usmeritve občin. Te imajo v primeru financiranja projektov iz regionalnih razvojnih programov odločitev v svojih rokah (imajo tudi večino v svetih regij). Nadalje so te vsebine dokaj specifične in le manjše število občin oz. njihovih institucij razpolaga s kapacitetami za vodenje teh sprecifičnih vsebin. Večkratni poskusi ministrstva, pristojnega za naravo, po krepitevi kapacitet s tega področja in po izvedbi specifičnega razpisa za ta podprogram so bili neuspešni. Zato je izvedba investicij in storitev ostala predvsem na načelni ravni.

Za boljše doseganje ciljev iz regionalnega financiranja je treba imeti dovolj usposobljenih akterjev tudi na občinski oz. regionalni ravni. Zato je pomembno okrepiti tiste akterje, ki že imajo ustrezne izkušnje in izvedene dobre prakse za sabo. Dodatno pa je treba usposobiti nove občinske oz. regionalne akterje, ki imajo potencial, da postanejo uspešni in učinkoviti izvajalci projektov.

7 RAZISKOVANJE IN RAZVOJ TEHNOLOGIJ TER SPREMLJANJE STANJA – MONITORING

7.1 Uvod

Uspešnost opredelitve in izvedbe varstvenih ukrepov, sprejemanje odločitev, načrtovanje, izobraževanje, oblikovanje javnega mnenja – vse to je odvisno od razumevanja procesov v naravi, pa tudi podatkov o biotski raznovrstnosti, njihovi dostopnosti, organiziranosti in zanesljivosti. Poleg naravoslovnega področja, ki je sicer temeljno, se večja pomen družboslovnih raziskav, s katerimi proučujemo in posledično usmerjamo odnos človek–narava (npr. sobivanje z velikimi zvermi, invazivne tujerodne vrste ...). Področje ekonomskih raziskav je potencial, ki doslej še ni bil uporabljen v takem obsegu, da bi lahko občutno vplival na družbene odločitve.

Zato brez stalne podpore naravoslovnih, družboslovnih in ekonomskih znanosti ni mogoče dosežati ciljev varstva narave, opredeljenih v globalnih, mednarodnih in nacionalnih strateških dokumentih.

Izvajanje evropskih direktiv na področju narave (Direktiva o pticah in Direktiva o habitatih) zahteva še toliko boljše poznavanje razširjenosti, biologije in ekologije vrst in habitatnih tipov iz prilog obeh direktiv.

7.2 Raziskovalni potencial

Na območju Slovenije segajo začetki tehtnih naravoslovnih raziskav v 17. stoletje, ko je bila ustanovljena Academia Operosorum Labacensium (1693).

V današnjem času tradicijo raziskovanja nadaljujejo zlasti:

- Univerza v Ljubljani, Univerza v Mariboru, Univerza na Primorskem, Univerza v Novi Gorici;
- Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU) z raziskovalnimi inštituti, zlasti: Biološki inštitut Jovana Hadžija, Inštitut za raziskovanje Krasa, Geografski inštitut Antona Melika, Paleontološki inštitut Ivana Rakovca;
- Raziskovalni inštituti: Nacionalni inštitut za biologijo z Morsko biološko postajo Piran, Gozdarski inštitut;
- Prirodoslovni muzej Slovenije in Notranjski muzej.

Vlogo pri aplikaciji in spremljanju stanja imajo tudi javni zavodi na področju varstva narave, kot so na primer: Zavod RS za varstvo narave, Zavod za gozdove Slovenije, Zavod za ribištvo Slovenije, nekateri upravljavci zavarovanih območij (npr. Triglavski narodni park). Omenimo tudi zasebne zavode, kot so: Lutra, Limnos, Oikos, Inštitut za sistematiko višjih gliv, Center za raziskovanje favne in flore, Aquarius, ki izvajajo določene aplikativne raziskave, ocene, presoje, kartiranja in podobno.

K poznavanju biotske raznovrstnosti pomembno prispevajo tudi specializirane nevladne organizacije, kot so: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS), Botanično društvo Slovenije, Morigenos, Mikološko društvo Slovenije, Slovensko društvo za proučevanje in varstvo netopirjev, Slovensko odonatološko društvo, Societas herpetologica Slovenica.

7.3 Politika raziskav

Za politiko raziskovanja na državni ravni je pristojno ministrstvo, od marca 2013 je to Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Za izvedbo programa raziskovanja pa je pristojna Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

Ministrstvo, pristojno za ohranjanje narave, doslej ni imelo bistvenega vpliva pri oblikovanju politike raziskovanja, sodelovanje med obema ministrstvoma je šibko. V okviru platforme EPBR, zlasti projekta BIOSTRAT, je bilo več pobud za okrepitev sodelovanja, vendar v praksi to ni zaživel.

V poglavju 4.7 je seznam konkretnih prednostnih raziskav, potrebnih za doseganje ciljev izvajanja politike varstva narave v Sloveniji. Sklep Vlade RS obvezuje vsa resorna ministrstva, da vključijo ukrepe iz *Programa upravljanja Nature iz 2007* v svoje programe. Iz pregleda izvedbe je razvidno, da raziskave iz poglavja 4.7 niso bile izvedene iz programskih raziskovalnih sredstev.

Podobno tudi ni jasne sledljivosti med usmeritvami za raziskave v *Programu upravljanja Nature iz 2007* in prednostnimi merili za predloge programov raziskav za financiranje iz programskih sredstev.

V *Programu upravljanja Nature iz 2007* so za raziskovalne aktivnosti na področju bazičnih in aplikativnih znanosti, ki so nujno potrebne za izboljšanje poznavanja ekologije rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov, navedeni trije sklopi. Ti naj bi služili za opredelitev meril za financiranje programov raziskav na državni ravni.

Sklop 1

Raziskovalne aktivnosti za boljše poznavanje ekologije v povezavi z bistvenimi biotskimi in abiotskimi dejavniki (zlasti podnebnimi dejavniki, strukturami v ekosistemu, nosilnimi vrstami ekosistema, tipičnimi vrstami habitatnega tipa, konkurenčnimi vrstami, vrstami iz višjih oziroma nižjih trofičnih nivojev), ki vplivajo na:

- a) prisotnost /odsotnost vrste;
- b) velika nihanja v velikosti/gostoti populacije;
- c) krčenje/širjenje območja razširjenosti.

Rastlinske in živalske vrste oziroma habitatni tipi, obravnavani v 1.a do 1.c, ki so višja prioriteta tega sklopa:

- i. Vrste iz *Pravilnika o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam (Ur.l. RS 103/03)*, razvrščene v kategorije Ex?, E, V ali R, ki so hkrati na Prilogi 2 ali 4 Direktive o habitatih, ali Prilogi 1 Direktive o pticah ali so endemiti z večino svetovne populacije/območja razširjenosti v Sloveniji.
- ii. Druge vrste iz pravilnika o določitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst RS in v Sloveniji ogroženi habitatni tipi, ki so hkrati na Prilogi 1 Direktive o habitatih

Sklop 2

Raziskovalne aktivnosti za boljše poznavanje vpliva prakse rabe ali upravljanja naravnih dobrin (z različnimi oblikami kmetijstva, gozdarstva, ribištva, upravljanja voda ipd.) na dejavnike iz prvega sklopa. Višja prioriteta tega sklopa so raziskovalne aktivnosti, ki obravnavajo rastlinske in živalske vrste, oziroma habitatni tipi iz sklopa 1.

Sklop 3

Ugotavljanje lastnosti vrst, ki so lahko indikatorji stanja drugih vrst iz sklopa 1.

Večji vpliv pri predlaganju raziskav imajo posamezna ministrstva pri Ciljnih raziskovalnih programih (CRP), kjer sodelujejo pri postopkih potrjevanja programa raziskav pri ARRS, vključno s sofinanciranjem. Na tem področju je nekaj več možnosti za doseganje raziskovalnih rezultatov, ki so uporabni za področje ohranjanja narave.

Ministrstvo, pristojno za ohranjanje narave, ima za naročanje specifičnih študij in manjših raziskav na voljo sicer zelo omejena sredstva. V teh primerih so seveda rezultati neposredno uporabni. V to skupino sodi tudi kartiranje habitatnih tipov in sklop nalog načrtnega dolgoročnega monitoringa določenih vrst in habitatnih tipov, zlasti iz prilog Direktive o pticah in Direktive o habitatih.

Velika težava je zagotavljanje dolgoročnega jamstva za kakovostno kadrovsko strukturo in finančno podporo za spremljanje stanja na področju vrst in habitatnih tipov.

7.4 Podatkovne zbirke in dostopnost podatkov

Za izvajanje ukrepov ohranjanja narave, zlasti pri presoajah, spremljanju učinkovitosti ukrepov, izvajanju finančnih mehanizmov (npr. kmetijsko-okoljski program), odločanju v postopkih, je ključna urejenost podatkov o pojavljanju vrst in habitatnih tipov. Cilj je, da bi bili vsi podatki iz raziskav dostopni in vzdrževani na enem mestu ter javno dostopni.

Vse študije, naročene z javnimi sredstvi, so javno dostopne na spletnih straneh, kar je prispevalo k boljši kakovosti raziskav, transparentnosti in večji uporabi podatkov.

Pregled sedanjega stanja namreč kaže, da so podatki razpršeni, v različnih formatih, različne zanesljivosti in kakovosti, različna je tudi raven dostopnosti.

Pozitivna je bila pobuda, da bi se v okviru svetovne mreže GBIF (Global Biodiversity Information Facility) povezale tudi ključne podatkovne zbirke s področja naravoslovja, vendar je ministrstvo, pristojno za znanost, leta 2007 prekinilo sodelovanje z GBIF.

Med večjimi obstoječimi in urejenimi zbirkami podatkov s področja naravoslovja omenimo Cirsium ZRC SAZU in Bioportal Centra za kartografijo favne in flore (CKFF), ki ima najbolj obsežno in redno vzdrževano zbirko (1.100.000 podatkov, 32.000 lokalitet, 45.000 imen taksonov – stanje marec 2013). CKFF vključuje v Bioportal med drugim tudi podatke iz literature, kar še dodatno povečuje preglednost in možnost uporabe. Ua uporabo podatkov iz Bioportala je ZRSVN sklenil dogovor s CKFF. To je pozitiven premik v smer postopnega javnega dostopa do pregledno organiziranih, preverjenih in javnosti enostavno dostopnih vseh razpoložljivih podatkov o pojavljanju vrst in habitatnih tipov.

7.5 Pregled izvedbe raziskav

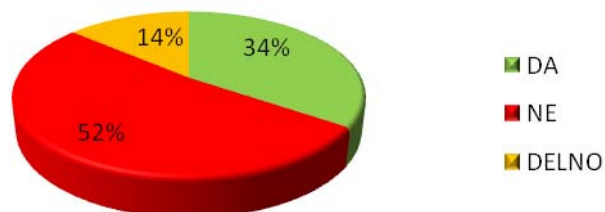
Poglavje 4.7 *Programa upravljanja Nature iz 2007* je namenjeno opredelitvi ciljnih raziskav ali študij za postavitve ciljev ali ukrepov za doseganje zahtev omrežja Natura 2000. Program je bil sestavljen na podlagi konkretnih potreb in zahtev, pri končnem izboru so bile preverjene tudi možnosti izvedbe v predlaganem časovnem obdobju. Predlagane študije in njihova izvedba so prikazane v Tabeli 9.

Tabela 9

Ime območja Natura 2000	Slovensko ime vrste / HT	Vsebina študije	Izvedeno
Ajdovska planota	navadni netopir	V cerkvi Sv. Marije Vnebovzete v Dolnji Straži se opravi raziskava, s katero se ugotovi, kateri vrsti pripada kolonija netopirjev, nato se predlagajo vrsti ustrezni varstveni ukrepi.	da
Kras	navadni netopir	V Jami v doktorjevi ogradi se opravi raziskava, s katero se ugotovi, kateri vrsti pripada kolonija netopirjev, nato se predlaga vrsti ustrezne varstvene ukrepe.	da
Kočevsko	človeška ribica	Preveriti stanje ohranjenosti vrste.	delno
Vejar	koščični škratec	Na območju notranje cone koščičnega škratca se izvede ekološka raziskava, na podlagi katere bo mogoče podati konkretne ukrepe za varstvo vrste.	delno
Mirna	koščični škratec	Na območju notranje cone koščičnega škratca se izvede ekološka raziskava, na podlagi katere bo mogoče podati konkretne ukrepe za varstvo vrste.	delno
Kočevsko	drobnovratnik	Preveriti stanje ohranjenosti vrste.	ne
Kras	črtasti medvedek	Preveriti stanje ohranjenosti vrste.	ne
Kamniško-Savinjske Alpe	črtasti medvedek	Preveriti stanje ohranjenosti vrste.	ne
Pohorje	črtasti medvedek	Preveriti stanje ohranjenosti vrste.	da
Pregara - travišča	barjanski okarček	Preveriti stanje ohranjenosti vrste.	ne
Pohorje	travniški postavnež	Preveriti stanje ohranjenosti vrste.	ne
Ložnica	temni mravljiščar	Preveriti stanje ohranjenosti vrste.	da
Ložnica	strašničin mravljiščar	Preveriti stanje ohranjenosti vrste.	da
Gradac	Kuščerjeva kongerija	V pSCI Gradac se opravi raziskava, s katero se ugotovi status populacije Kuščerjeve kongerije ter se predlaga potrebne varstvene ukrepe. Potrebna je analiza sedimenta v izviru Krupe (iskanje potencialnih mrtvih osebkov).	ne

Ime območja Natura 2000	Slovensko ime vrste / HT	Vsebina študije	Izvedeno
Sava - Medvode - Ježica (v uredbi Sava - Medvode - Kresnice)	ozki vretenec	Preveriti stanje ohranjenosti vrste.	ne
Kras	ozki vretenec	Preveriti stanje ohranjenosti vrste.	ne
Škocjanski zatok	ozki vretenec	Preveriti stanje ohranjenosti vrste.	da
Savinja pri Šentjanžu (združeno v območje Savinja)	Alpske reke in lesnata vegetacija s sivo vrbo (Salix eleagnos) vzdolž njihovih bregov	Preveriti stanje ohranjenosti habitatnega tipa.	da
Temenica	Vodotoki v nižinskem in montanskem pasu z vodno vegetacijo zvez Ranunculion fluitantis in Callitricho-Batrachion	Preveriti stanje ohranjenosti habitatnega tipa.	ne
Kočevsko	Vodotoki v nižinskem in montanskem pasu z vodno vegetacijo zvez Ranunculion fluitantis in Callitricho-Batrachion	Preveriti stanje ohranjenosti habitatnega tipa.	ne
Kras	Skalna travišča na bazičnih tleh (Alyso- Sedion albi)	Preveriti stanje ohranjenosti habitatnega tipa.	delno
Kamniško- Savinjske Alpe	Alpiska in subalpiska travišča na karbonatnih tleh	V notranji coni HT 6170 naj se opravi raziskave, na podlagi katerih bo mogoče določiti ustrezen režim ekstenzivne paše.	ne
Peca	Alpiska in subalpiska travišča na karbonatnih tleh	V notranji coni HT 6170 naj se opravi raziskave, na podlagi katerih bo mogoče določiti ustrezen režim ekstenzivne paše.	da
Raduha	Alpiska in subalpiska travišča na karbonatnih tleh	V notranji coni HT 6170 naj se opravi raziskave, na podlagi katerih bo mogoče določiti ustrezen režim ekstenzivne paše.	ne
Bohor	Polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh (Festuco Brometalia) (* pomembna rastišča kukavičevk)	Preveriti stanje ohranjenosti habitatnega tipa.	da
Porezen	Nižinske in montanske do alpinske hidrofilne robne združbe z visokim steblikovjem	Preveriti stanje ohranjenosti habitatnega tipa.	ne
Vrhe - povirno barje	Bazična nizka barja	Preveriti stanje ohranjenosti habitatnega tipa.	da
Porezen	Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok	Preveriti stanje ohranjenosti habitatnega tipa.	ne
Kočevsko	Jame, ki niso odprte za javnost	Preveriti stanje ohranjenosti habitatnega tipa.	ne

Izvedene raziskave po OPAN

Zaključki

Iz pregleda sledi, da je bila izvedena le tretjina raziskav oz. študij iz *Programa upravljanja Nature iz 2007*. Večina izzivov, ki so v predlaganem seznamu, za rešitev ne potrebujejo znanstvene raziskave, zato so manj zanimivi za samostojne projekte. Pretežen del izvedenih raziskav je bilo opravljenih z rednimi monitoringi, ki jih razpisuje Ministrstvo RS za kmetijstvo in okolje. Ker se je v tem obdobju skrčil tudi obseg financiranja monitoringa, se je temu prilagodila tudi frekvenca spremljanja.

Kljub temu rezultatu predlagamo, da se podoben pristop in obseg ohranita tudi za naslednje obdobje. Seznam se celo lahko nekoliko razširi, tudi če bo možnost realizacije s tem zmanjšana. Ker je v posameznem obdobju vpliv na raziskave majhen, je bolje omogočiti večjo izbirnost problemov in s tem povečati možnost, da se spodbudi določenega interesenta k izvajanju raziskave.

7.6 Pregled drugih izvedenih raziskav

Zbrali smo podatke o financiranju raziskav na Ministrstvu RS za kmetijstvo in okolje (vključno z ARSO) in ARRS. Podatki niso popolni, saj so raziskave potekale tudi v okviru različnih projektov, ki jih ARRS ne zajema, prav tako so, zlasti pri drugih univerzah, lahko drugi financerji. Rezultati so zbrani v Tabeli 10.

Tabela 10

Izvajalec	Naslov raziskave/ekspertize	obdobje	vrednost	Naročnik
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Analiza odvzetih rjavih medvedov iz narave v Sloveniji na podlagi starosti določene s pomočjo brušenja zob: obdobje 2003–2006	2007–2008	6.002,40	ARSO
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Analiza medvedov, odvzetih iz narave in genetsko – molekularne raziskave populacije medveda v Sloveniji	2007–2008	108.413,13	ARSO
Nacionalni inštitut za biologijo	Krokar (<i>Corvus corax</i>)	2008	47.047,01	ARSO
Univerza v Ljubljani, Biotehniška	Identifikacija medvedov v ujetništvu z genetsko-molekularno metodo.	2008	2.165,58	ARSO

Izvajalec	Naslov raziskave/ekspertize	obdobje	vrednost	Naročnik
fakulteta				
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Proučevanje dejavnikov habituacije rjavega medveda na človeka z uporabo GPS telemetrije	2008–2011	204.978,82	ARSO
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Monitoring populacije risa v Sloveniji z uporabo GPS telemetrije	2009–2011	59.760,00	ARSO
Lutra	Vidra (Lutra lutra)	2010	1.666,66	ARSO
Nacionalni inštitut za biologijo	Krokar (Corvus corax) - interakcija z drobnico	2010	42.056,06	ARSO
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Monitoring odvzema rjavega medveda iz narave v Sloveniji na osnovi starosti, določene s pomočjo brušenja zob: obdobje 2007–2010.	2011–2012	9.115,88	ARSO
Nacionalni inštitut za biologijo	Picromerus bidens - Nezara viridula: modelna študija odnosa predator-plen kot osnova biološke kontrole invazivnih vrst žuželk (temeljni raziskovalni projekt)	2009–2012	163.523,55	delež ARRS
Nacionalni inštitut za biologijo	Invazivnost tujerodnih vrst potočnih rakov ter njihov vpliv na avtohtone vrste v Sloveniji (aplikativni raziskovalni projekt)	2009–2012	163.523,55	delež ARRS
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Računska orodja za varstveno genetiko in genetski monitoring rjavega medveda (Ursus arctos)	2009–2012	54.436,00	ARRS (ARSO sofinancer)
Kmetijski inštitut Slovenije	Vpliv smučišč na biotsko in hidrološko funkcijo tal ter razvoj modelov trajne večnamenske rabe prostora ob zgornji gozdni meji na Krvav (aplikativni raziskovalni projekt)	2008–2011	163.406,40	delež ARRS
Kmetijski inštitut Slovenije	Ali lahko globalne podnebne spremembe vplivajo na naselitev tropskih, za Slovenijo novih rastlinsko parazitskih vrst, na primer ogorčic (aplikativni raziskovalni projekt)	2008–2011	163.455,97	delež ARRS
Gozdarski inštitut Slovenije	Gozdu škodljive invazivne glive in žuželke (aplikativni raziskovalni projekt)	2007–2009	141.724,40	delež ARRS
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Združbe, odnosi in komunikacije v ekosistemih	2009–2013	2.068.131,52	delež ARRS
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Aplikativna botanika, genetika in ekologija	2009–2014	1.070.588,95	delež ARRS
Gozdarski inštitut	Gozdna biologija, ekologija in tehnologija	2009–2014	1.462.914,60	delež ARRS

Izvajalec	Naslov raziskave/ekspertize	obdobje	vrednost	Naročnik
Slovenije				
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Neobiota Slovenije: Invazivne tujerodne vrste v Sloveniji ter vpliv na ohranjanje biotske raznovrstnosti in trajnostno rabo virov	2010–2012	115.000,00	CRP
Kmetijski inštitut Slovenije	Invazivne tujerodne rastlinske vrste v Sloveniji ter vpliv na ohranjanje biotske raznovrstnosti in trajnostno rabo virov	2010–2012	85.000,00	CRP
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Razvoj in uporaba informacijskih orodij za ugotavljanje primernosti habitatov za potočno postrv (<i>Salmo trutta</i>) in za določitev ukrepov za njihovo izboljšanje (CRP)	2011–2013	40.000,00	delež ARRS
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Monitoring sestojne zgradbe na območjih NATURA 2000	2006–2008	45.067,60	
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Ocena tveganja vnosa invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst v Slovenijo kot posledica vpliva podnebnih sprememb (CRP)	2008–2011	46.000,00	delež ARRS
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Uporaba genskega potenciala tradicionalnih slovenskih vrst kmetijskih rastlin za žlahtnjenje novih sort prilagojenih spremenjenim klima (CRP)	2008–2011	50.000,00	delež ARRS
Gozdarski inštitut Slovenije	Pomen gozdov za biotsko raznovrstnost na ekosistemski, vrstni in genski ravni v luči blaženja podnebnih sprememb in prilagoditve gospodarjenja z gozdovi glede na pričakovanje spremembe	2008–2011	200.000,00	CRP
Kmetijski inštitut Slovenije	Prostorska razširjenost, vitalnost in populacijska dinamika prostoživečih vrst parkljarjev v Sloveniji: preučevanje vplivov okoljskih i (CRP)	2008–2010	32.000,00	delež ARRS
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Prostorsko-populacijska dinamika prostoživečih živali v slovenskih gozdovih kot posledica klimatskih sprememb	2008–2010	120.000,00	CRP
Kmetijski inštitut Slovenije	Preučevanje ekosistemom prilagojenega gospodarjenja z gozdom (CRP)	2008–2011	80.000,00	delež ARRS
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Genetska analiza ogroženosti avtohtone potočne postrvi (<i>Salmo trutta</i>) v Sloveniji in identifikacija njenih genetsko čistih virov (CRP)	2008–2010	50.000,00	delež ARRS
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Ohranitvena ekologija in gospodarjenje z jelko v Sloveniji (CRP)	2008–2011	32.000,00	delež ARRS
ZRC SAZU	Naravni sestoji macesna v Sloveniji	2008–2010	50.000,00	CRP
Kmetijski inštitut Slovenije	Ogroženost naših gozdov zaradi borove ogorčice <i>Bursaphelenchus xylophilus</i> (CRP)	2010–2013	55.000,00	delež ARRS

Izvajalec	Naslov raziskave/ekspertize	obdobje	vrednost	Naročnik
Gozdarski inštitut Slovenije	Ocenjevanje vrednosti gozdnih zemljišč in ekosistemskih storitev ter škod po divjadi v gozdovih (CRP)	2011–2013	48.000,00	delež ARRS
Kmetijski inštitut Slovenije	Ohranjanje biotske raznovrstnosti travinja z vzpostavitvijo sistema pridelovanja ohranjalnih semenskih mešanic (CRP)	2011–2013	20.000,00	delež ARRS
Gozdarski inštitut Slovenije	Določitev ukrepov za zagotavljanje genskega varstva gozdov	2011–2014	170.000,00	CRP
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta	Izpopolnjevanje mreže gozdnih rezervatov v Sloveniji: ocena naravnosti, možnosti širjenja, upravljanje, raziskave in prenosi znanj	2011–2013	80.000,00	CRP
Gozdarski inštitut Slovenije	Kazalci ohranitvenega stanja in ukrepi za zagotavljanje ugodnega stanja ohranjenosti vrst in habitatnih tipov v gozdovih Nature 2000	2011–2014	140.000,00	CRP
Gozdarski inštitut Slovenije	Možnosti in omejitve pri nabiranju gob v gozdovih in razvoj gomoljkarstva v Sloveniji	2011–2013	110.000,00	CRP
Kralj Fišer Simona	Vloga vedenjskih mehanizmov za invazivnost vrst (podoktorski raziskovalni projekt)	2011–2013	96.934,00	delež ARRS

V pregledu smo zajeli obdobje trajanja *Programa upravljanja Nature iz 2007* od 2007 do 2013, ker pa so projekti večletni ter sofinancerji različni, ni bilo mogoče pripraviti natančnega finančnega pregleda po posameznih letih, ampak lahko izluščimo iz podatkov le red velikosti deleža raziskav.

V tem obdobju je bilo raziskavam, ki imajo povezavo z ohranjanjem narave, namenjeno okoli 8 milijonov EUR oz. okoli 1,1 milijona EUR letno.

Največji delež je namenjen financiranju rednih programov Biotehniške fakultete in Gozdarskega inštituta Slovenije. Trije temeljni programski sklopi in dva specifična sta usmerjena na področje ekologije, 16 projektov obravnava problematiko posameznih vrst. Izstopa problematika velikih zveri. Pri teh specifičnih projektih je glavni financer MKO ARSO. Sedem projektov obravnava problematiko invazivnih tujerodnih vrst, kar kaže na aktualnost, podobno kot tudi pri raziskovanju posledic podnebnih sprememb, kar obravnavajo trije projekti. Štirje projekti imajo le posredno povezavo s problematiko varstva narave.

7.7 Zaključek in priporočila

Pregled lahko strnemo v naslednje ugotovitve in zaključke.

Ugotovitve:

- raziskovalna politika in politika ohranjanja narave nista povezani in usklajeni;
- razpolagamo s solidnim znanstvenim in strokovnim potencialom, ki pa nima dolgoročne razvojne vizije za področje ohranjanja narave;

- kapacitete raziskovalcev so omejene, predvsem ni opredeljenih možnosti razvoja za določene skupine (npr. mahovi);
- študije, financirane iz javnih sredstev, so javno dostopne;
- podatki o razširjenosti so razpršeni, zbiranje in vzdrževanje podatkov ni standardizirano;
- med integriranimi podatkovnimi prostorskimi bazami za rastlinske in živalske vrste (razen ptic) je najobsežnejši Bioportal CKFF, ki je javno omejeno dostopen; večja dostopnost je stvar dogovora; pozitiven premik je dogovor o uporabi javno dostopnih podatkov med ZRSVN in CKFF;
- v zadnjih letih je pri raziskavah večji poudarek na povezavi s podnebnimi spremembami in tujerodnimi vrstami;
- postopoma se večja delež družboslovnih raziskav;
- *Program upravljanja Nature iz 2007* je dobro izhodišče za opredeljevanje prednostnih raziskav, potrebnih za doseganje ciljev omrežja Natura 2000, vendar merila, ki jih je za določanje prednosti pri financiranju raziskav sprejela Vlada RS, v praksi niso bila upoštevana, zato zlasti pri financiranju rednih programskih sklopov raziskovalnih ustanov ni dovolj jasne povezave s potrebami na področju varstva narave;
- večji del raziskav na državni ravni so Ciljni raziskovalni programi, pri katerih lahko MKO do neke mere vpliva na opredeljevanje vsebine in pričakovanih rezultatov;
- MKO/ARSO naroča določene študije, ki so neposredno uporabne pri izvajanju ciljev varstva narave; tovrstna sredstva so zelo omejena.

Priporočila:

- vzpostaviti redno sodelovanje z ministrstvom, pristojnim za znanost;
- vključiti merila iz novega *Programa upravljanja Nature 2000* v postopek financiranja znanstvenih ustanov, s čimer bi povečali umestitev ustreznih vsebin v redne raziskovalne programe raziskovalnih ustanov;
- v novem *Programu upravljanja Nature 2000* opredeliti potrebne raziskave za opredeljevanje ciljev in ukrepov območij omrežja Natura 2000;
- zagotoviti javno dostopnost zbranih podatkov o rastlinskih in živalskih vrstah;
- zagotoviti pogoje za dolgoročno spremljanje stanja ciljnih vrst in habitatnih tipov po standardnih protokolih;
- spodbujati družboslovne in ekonomske raziskave na področju varstva narave.

8 PRILOGA 1

Sklop B – Nabor projektnih predlogov za sofinanciranje na območjih Natura 2000, ki so zavarovana ali načrtovana zavarovana območja

Kratice pri predvidenih finančnih virih:

ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.) – Evropski sklad za regionalni razvoj, razvojna prioriteta "3.5.4.1 Regionalni razvojni programi", podprogram 2.b.) Razvojni projekti v območjih s posebnimi varstvenimi režimi in v turističnih območjih.

ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.a.) – Evropski sklad za regionalni razvoj, razvojna prioriteta "3.5.4.1 Regionalni razvojni programi", podprogram 2.a.) Okoljska infrastruktura

ESRR, Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov, podprogram 3.5.3.2 - Evropski sklad za regionalni razvoj, razvojna prioriteta "3.5.3 Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov", podprogram "3.5.3.2 Mreženje kulturnih potencialov"

Nacionalna proračunska sredstva – v to so zajeta sredstva iz državnega oz. občinskih proračunov

Programi Evropskega teritorialnega sodelovanja – kot del ESRR, vključeni so čezmejni programi s sosednjimi državami oz. transnacionalni programi

Skupina 1: Infrastruktura javne uporabe (kolesarske poti, parkirišča, sanitarije, umirjanje prometa)

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	PREDVIDEN FINANČNI VIR	FAZA IZVEDBE IN DEJANSKI VIR FINANCIRANJA
Postavitev prehodov za živali na črnih točkah, kjer ni načrtovana obnova cest.	Goričko	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Na posameznih črnih točkah se postavljajočasne ograje in zapore cest, ki so zlasti v primeru migracije dvoživk razmeroma učinkovite.
Dokončanje ureditve mreže kolesarskih poti in pešpoti.	Goričko	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Izvedeni so bili projekti trasiranja in urejanja poti (Hiking&Biking). V teku so projekti na to temo (financirani iz programa čezmejnegasodelovanja

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	PREDVIDEN FINANČNI VIR	FAZA IZVEDBE IN DEJANSKI VIR FINANCIRANJA
			SLO-HU). Povezovanje ponudnikov turističnih storitev na območju Krajinskega parka Goričko je del vsakoletnega programa dela upravljavca parka.
Informacijska infrastruktura (Luče).	Kamniško-Savinjske Alpe	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Delno izvedeno: poti, razgledna ploščad. Vir: programi Evropskega teritorialnega sodelovanja
Gradnja parkirišč za Veliko Planino.	Kamniško-Savinjske Alpe	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Delno izvedeno: dva manjši urejeni parkirišči. Vir: nacionalna in zasebna sredstva
Omrežje kolesarskih poti.	Kozjanski park	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Omrežje kolesarskih poti je v nastajanju – prijavljeno v IPA projektu "Sotla« – kot navezava na nedavno odprto kolesarsko pot Podčetrtek–Šmarje
Ureditev mreže (nasutje, enotno označevanje, počivališča in razgledne točke) krožnih kolesarskih povezav (z izposajo koles in servisom ob poti v sodelovanju s kmetijami); poti, uporabne tudi za pohodnike; jahanje; konjske vprege; tek na smučeh (različne vstopne točke).	Ljubljansko barje	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	DELNO IZVEDENO. Na prenovljeni izletniški karti KPLB pripravljen sklop 7 priporočenih kolesarskih povezav, ena od teh je predvidena za označitev v naravi v letih 2013 in 2014 (LAS Barje). V letu 2013 je v teku dogovarjanje za možnost izposoje električnih koles na sedežu parka.
Ureditev 210 kilometrov kolesarskih rekreacijskih informativnih poti (izdelava in postavitve informacijskih tabel, počivališč ter ustreznih cestnih	Notranjski park	ESRR, Regionalni razvojni programi,	Ni izvedeno.

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	PREDVIDEN FINANČNI VIR	FAZA IZVEDBE IN DEJANSKI VIR FINANCIRANJA
kažipotov).		podprogram 2.b.)	
Muzej slovenskega in svetovnega jamarstva.	Notranjski park	ESRR, Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov, podprogram 3.5.3.2	0
Učno-informacijska pešpot v Rakovem Škocjanu.	Notranjski park	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Minimalna nacionalna sredstva
Mobilna ornitološka postaja (za nadaljevanje raziskav in spremljanje ptičjih populacij in njihovih migratornih poti).	Notranjski park	LIFE+	0
Sanacija visokomorskih in visokovodnih nasipov v Krajinskem parku Sečoveljske soline, ki zagotavljajo protipoplavno varnost solnih polj, objektov kulturne dediščine, razmer za ohranjanje vrst in habitatov ter varnost širšega območja Letališča Portorož in okoliških naselij; večina nasipov je potrebna obnove.	Sečoveljske soline	ESRR, Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov, podprogram 3.5.3.2	V izvedbi iz LIFE+ in nacionalnih sredstev sofinanciranja LIFE + (celoten projekt 5,4 MEUR) ter iz sanacijskega programa (2,56 MEUR do sedaj)
Kanalizacijsko omrežje v Krajinski park Sečoveljske soline z izvedbo tretje faze kanalizacijskega omrežja, ki bi zajela še preostala območja na solinah	Sečoveljske soline	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.a.)	Upravljevec je izvedel III. fazo kanalizacijskega omrežja na območju Lere.
Izvedba sistema kanalizacije in odvoda odpadnih voda z ožjega območja Parka Škocjanske jame.	Škocjanske jame	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.a.)	Ni realizirano.
Gradnja protihrupne ograje na stiku z bertoško vpadnico.	Škocjanski zatok	ESRR	Potekajo še prizadevanja za gradnjo protihrupne ograje in iskanje drugih finančnih virov za to (ESRR ni realen vir)
Renaturacija Jezerca s projektno dokumentacijo.	Škocjanski zatok	ESRR	Se izvaja, vendar izvedba kasni, ker ni izpolnjen predpogoj za dokončanje, to je predhodna ureditev

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	PREDVIDEN FINANČNI VIR	FAZA IZVEDBE IN DEJANSKI VIR FINANCIRANJA
			kanalizacijskega omrežja na Škocjanskem hribu in s tem omejitev onesnaževanja vodnega vira.
Vzpostavitev črpališča.	Škocjanski zatok	ESRR	Se ne izvaja. Trenutno v uporabi obstoječe črpališče v upravljanju ARSO.
Nakup osnovne črede in kmetijske mehanizacije.	Škocjanski zatok	ESRR	Izvedeno. Vir: Nacionalna proračunska sredstva in lastna sredstva koncesionarja

DODATNO k načrtovanim investicijam

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	FINANČNI VIR	FAZA IZVEDBE IN DEJANSKI VIR FINANCIRANJA
Urejene dve kolesarski poti, ena jahalna pot, pet pešpoti, tri učne poti.	Krajinski park Kolpa		Izvedeno iz nacionalnih proračunskih sredstev (SKZG, MKO, lastna sredstva JZ KP Kolpa, Občina Črnomelj) in sredstev EU (LEADER, programi Evropskega teritorialnega sodelovanja).

Skupina 2: Infrastruktura za obiskovanje varovanih območij (informacijski centri, opazovalnice, razgledišča, označevanje, pešpoti, naravoslovne in kulturne poti, učne poti)

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	FINANČNI VIR	FAZA IZVEDBE IN DEJANSKI VIR FINANCIRANJA
Na vstopih točkah v park ureditev informacijskih točk za promoviranje celovite turistične ponudbe.	Kamniško-Savinjske Alpe	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Neizvedeno
Ureditev kolesarskih poti.	Kamniško-Savinjske Alpe	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Neizvedeno
Umiritvev motornega prometa (ureditev parkirišč na vstopnih točkah in prometnega režima v parku).	Kamniško-Savinjske Alpe	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Delno izvedeno: Vel. planina, Jezersko Vir. nacionalna in zasebna sredstva
Po botanični poti barona Žige Zoisa.	Kamniško-Savinjske Alpe	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Izvedeno Vir: nacionalna in zasebna sredstva
Celostna ureditev ekovasi na Trebežah.	Kozjanski park	ESRR, Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov, podprogram 3.5.3.2	Ni izvedeno. Nepremičnine v prodaji.
Obnova mlinov (Levstikovega mlina z jezom na Bistrici, Kukovičičevega in Preskarjevega mlina).	Kozjanski park	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Izvedena delna obnova zapornic, popravilo dimnika in strehe. Viri: nacionalna proračunska sredstva
Ureditev gradu Pišece (notranja in zunanja komunalna).	Kozjanski park	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.a.)	Ni izvedeno. Kasneje je bila sprejeta odločitev, da grad Pišece ni prednostna vsebina upravljanja Kozjanskega parka.
Ureditev Turistično-informacijskega centra v Pišecah.	Kozjanski park	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Ni izvedeno.

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	FINANČNI VIR	FAZA IZVEDBE IN DEJANSKI VIR FINANCIRANJA
Ureditev Turistično-informacijskega centra v poslovni stavbi Podsreda 40.	Kozjanski park	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Prijavljeno s projektom IPA "Od čebelice do jabolka".
Sistem enotne označitve – označevalne table in usmerjevalne table (naravna in kulturna dediščina, poti, turistična ponudba, kmetije, promocijski material ...).	Ljubljansko barje	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Delno izvedeno: narejen Priročnik označevalnega sistema KP Ljubljansko barje. Nacionalna proračunska sredstva (11.000 EUR)
Postavitev vstopnih točk v park.	Ljubljansko barje	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Izvedeno. Nacionalna proračunska sredstva (2.500 EUR)
Vstopno informacijska točka na Cerkniskem jezeru – ureditev parkirišča za 85 avtomobilov in 5 avtobusov ter vse ustrezne infrastrukture.	Notranjski park	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Deloma izvedeno. Urejeno parkirišče na vstopnem mestu z EU sredstvi čezmejnega sodelovanja občine Cerknica. Vstopna točka urejena z vstopno-informacijsko tablo preko sredstev za naravovarstvene akcije Zavoda RS za varstvo narave in občinskega proračuna. Vstopna točka v smislu predstavitvenega objekta ni bila izvedena.
Obnova hiše ob Drnici v informacijsko točko in opazovalnico za obiskovalce Krajinskega parka Sečoveljske soline.	Sečoveljske soline	ESRR, Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov, podprogram 3.5.3.2	V izvajanju: pridobljeno gradbeno dovoljenje; išče se nov finančni vir.
Predelava izdelkov iz čebelarske proizvodnje.	Škocjanske jame	ESRR	V izvedbi.

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	FINANČNI VIR	FAZA IZVEDBE IN DEJANSKI VIR FINANCIRANJA
Postavitev informacijske mreže na vplivnem območju Parka Škocjanske jame in v razširjenem območju parka (Dane).	Škocjanske jame	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Delno izvedeno s projektom Učka 2004-2006 (programi Evropskega teritorialnega sodelovanja).
Urejanje planin (ureditev energetskih potreb planin – hlevov, sirarn in stanov – vodooskrbe in tehnoloških in fekalnih odpadnih voda ter urejanje dostopov na planine, parkirišč in prometnega režima).	Triglavski narodni park	PRP	Priprava študije umirjanja prometa za območje Bohinja, Vrat, Vršiča in Mangartske ceste. Vir: projekt DYNALP
Gradnja kolesarskih, konjeniških in pohodniških poti ter učne poti.	Triglavski narodni park	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Izvedene obnove učne poti Barje–Goreljek, počivališča in informacijske točke na Mrzlem Studencu ter poti po Pokljuški soteski. Vir: donorska sredstva Kneževine Monako
Notranje opremljanje objektov, interpretacija in razstave.	Škocjanski zatok	ESRR	Izvajajo se interpretacije in razstave na prostem iz sredstev ESRR (programi Evropskega teritorialnega sodelovanja); investicija v notranjo opremo objektov v pripravi.

Skupina 3: Nove podjetniške priložnosti – vodenje, podpora delu na daljavo, podpora podjetjem in e-podjetjem, vezanih na trajnostni razvoj

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	FINANČNI VIR	FAZA IZVEDBE IN DEJANSKI VIR FINANCIRANJA
Izobraževanje članov agrarnih skupnosti za izvajanje naravoslovnega turizma.	Kamniško-Savinjske Alpe	PRP	Neizvedeno
Gradnja kompostarne.	Kozjanski park	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.a.)	Ni izvedeno

Vodniška služba (usposobljeni vodniki z licenco, redna, naročena in specializirana vodstva).	Ljubljansko barje	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	SE IZVAJA z zunanjimi sodelavci. Izobraževanje vodnikov: - predstavitev novosti v parku - uvajanja na terenu. Vodenja: - razpisna strokovna vodenja - vodenja za zaključene skupine - individualna vodenja stroke. Nacionalna proračunska sredstva (4.400 EUR)
Predelava kmetijskih pridelkov (meso, zelenjava) in prodaja na domu.	Ljubljansko barje	PRP	Se ne izvaja
Razvoj termalnega turizma na podlagi petole in sekundarnih solinarskih proizvodov – sonaravni turizem (možnosti za razvoj »talasoterapije na prostem« (vključuje raziskave, predvsem petole in predloge praktičnega pristopa pri urejanju območja).	Sečoveljske soline	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Izvedeno, za potrebe sonaravnega turizma v omejenem obsegu; finančni vir: podjetje Soline, Pridelava soli d.o.o.

Skupina 4. povečanje dohodka lokalnega prebivalstva – dopolnilne dejavnosti na kmetijah, tradicionalna in komplementarna medicina, spominki, prodaja na domu, domača in umetna obrt, socialne kmetije

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	FINANČNI VIR	FAZA IZVEDBE IN DEJANSKI VIR FINANCIRANJA
Ureditev sušilnic in hladilnic za sadje.	Kozjanski park	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	V izvedbi. Nacionalna sredstva
Čebelarstvo (pridelava medu in predelava izdelkov iz čebelarke proizvodnje).	Ljubljansko barje	PRP	Delno izvedeno: adrema ponudbe, koledar jesenskih tržnic v parku. Vir: programi Evropskega teritorialnega sodelovanja
Zeliščarstvo (tradicionalna in komplementarna medicina).	Ljubljansko barje	PRP	Delno izvedeno: adrema ponudbe, predstavitev zeliščarstva v parku in

			prodaja na domu, obisk ponudnikov na terenu in predstavitev na spletni strani, registracija dejavnosti zeliščarstva v Črni vasi in Lipah. Vir: PRP in programi Evropskega teritorialnega sodelovanja
Konjereja (športni konji, konji domačih pasem – jahanje, vožnja z vpregami).	Ljubljansko barje	PRP	Delno izvedeno. Vir: programi Evropskega teritorialnega sodelovanja

Skupina 5: Razvoj novih turističnih produktov

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	FINANČNI VIR	FAZA IZVEDBE IN DEJANSKI VIR FINANCIRANJA
Revitalizacija, raba in upravljanje jezerskih voda (Krašči, Ropoča, Bukovnica, Hodoš), urejanje vodotokov in nabrežin (Ledava, Krka, Kučnica).	Goričko	ESRR, Regionalni razvojni programi, podprogram 2.b.)	Minimalno izvedeno. Za Ledavsko jezero je v pripravi vloga za projekt Life +. V teku je projekt, katerega rezultat bodo strokovne podlage za revitalizacijo Kučnice. Vir: Programi Evropskega teritorialnega sodelovanja
Ekoblagovna znamka – vsi izdelki in storitve, ki izhajajo iz Krajinskega parka – kmetijstvo, turizem, šport in rekreacija.	Krajinski park Kolpa	PRP	Izvedeno minimalno.
Turizem na kmetijah – kmetija odprtih vrat in ekološke turistične kmetije (prodaja kmetijskih izdelkov, tradicionalna kulinarika, prostori za piknike (vzdrževanje, oddaja), nastanitvene kapacitete, možnost kampiranja. Prireditve (kmetijski sejmi, prodaja izdelkov, predstavitve naravi prijaznih dejavnosti, etnološke prireditve).	Ljubljansko barje	PRP	Taka oblika turizma se izvaja na dveh kmetijah. Izvajajo se tudi prireditve (Kosci in grabljice, Jesenske tržnice, Kmečke tržnica pod Ruskovim kozolcem). Vir: Sredstva PRP

SEZNAM INVESTICIJ IN STORITEV	PARK	FINANČNI VIR	FAZA IZVEDBE IN DEJANSKI VIR FINANCIRANJA
Eko blagovna znamka – vsi izdelki in storitve, ki izhajajo iz Krajinskega parka Ljubljansko barje – kmetijstvo, turizem, šport in rekreacija.	Ljubljansko barje	PRP	Delno izvedeno: pripravljen osnutek pravilnika kolektivne blagovne znamke in seznam ponudbe. Vir: programi Evropskega teritorialnega sodelovanja
Sadovnjak starih drevesnih vrst s staro sušilnico sadja in učna pot.	Notranjski park	PRP	Deloma izvedeno. Kupljeno je bilo 100 sadik starih sadnih drevesnih sort za poskus vzpostavitve sadovnjaka preko sredstev Notranjskega regijskega parka. Sušilnica sadja in učna pot nista bili izvedeni.
Oblikovanje blagovne znamke Triglavskega narodnega parka.	Triglavski narodni park	PRP	V izvajanju je izdelava analize izvedljivosti vzpostavitve blagovne znamke "Kakovost TNP" in vzpostavljanje sistema blagovne znamke "Pridelano v TNP". Vir: programi Evropskega teritorialnega sodelovanja
Razvoj in trženje obnovljenega Naravnega rezervata Škocjanski zatok kot nove eko-turistične destinacije.	Škocjanski zatok	ESRR	Se izvaja v okviru obstoječe infrastrukture, nadgradnja vsebin v okviru projekta, financiranega iz programa Evropskega teritorialnega sodelovanja.